

**T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI**

MUHASEBE VE FİNANSMAN

PİYASALARI İZLEMEK
344MV0014

Ankara, 2011

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	iii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1.1. Fiyatın Tanımı.....	3
1.2. Fiyatın Oluşumu.....	4
1.2.1 Talep (Satın Alma İsteği).....	5
1.2.2. Arz (Sunmak)	9
1.3. Piyasa	11
1.3.1. Tam Rekabet Piyasası.....	12
1.4. Fiyat Oluşumu.....	13
1.4.1. Tam Rekabet Piyasasında Fiyat Oluşumu	13
1.4.2. Tekel Piyasasında Fiyat Oluşumu	14
UYGULAMA FAALİYETİ	16
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	18
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	20
2. PARA	20
2.1. Paranın Tanımı.....	20
2.2. Paranın Özellikleri	21
2.3. Paranın Fonksiyonları	21
2.4. Para Çeşitleri.....	22
2.4.1. Mal Para.....	22
2.4.2. Temsili paralar	22
2.5. Para İle İlgili Kuruluşlar	24
2.5.1. T.C. Merkez Bankası'nın Temel Görevleri	25
2.5.2. Merkez Bankasının Yapısı.....	25
2.6. Enflasyon	26
2.6.1. Enflasyonun Çeşitleri.....	26
2.6.2. Genel Olarak Enflasyonun Ortaya Çıkış Nedenleri.....	27
2.6.3. Enflasyonun Sonuçları.....	27
2.6.4. Enflasyonla Mücadele Yolları	28
2.6.5. Enflasyon Oranının Hesabı.....	29
2.6.6. Fiyat Endeksleri	29
2.6.7. Türkiye'de Enflasyon	32
2.7. Devalüasyon (Kur Ayarlaması)	34
2.7.1. Devalüasyonun Nedenleri.....	34
2.7.2. Devalüasyonun etkileri	34
UYGULAMA FAALİYETİ	36
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	37
ÖĞRENME FAALİYETİ-3	39
3. MİLLİ GELİR	39
3.1. Tanımı	39
3.2. Milli Geliri Etkileyen Faktörler	40
3.2.1. Tüketim Fonksiyonu	40
3.2.2. Tasarruf Fonksiyonu	40
3.2.3. Yatırım Fonksiyonu	40

3.3. Mili Gelirin Hesaplanması	41
3.3.1. Üretim Yöntemiyle Milli Gelir Hesabı.....	41
3.3.2. Gelir Yöntemiyle Milli Gelirin Hesabı.....	43
3.3.3. Harcama Yöntemiyle Milli Gelir Hesabı.....	43
3.4. Milli Gelirin Üretim Faktörleri Arasında Dağılımı.....	43
3.4.1. Rant.....	44
3.4.2. Faiz	44
3.4.3. Ücret	45
3.4.4. Kar	46
3.5. Türkiye’de Milli Gelir.....	46
UYGULAMA FAALİYETİ	48
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	49
MODÜL DEĞERLENDİRME	51
CEVAP ANAHTARLARI.....	54
KAYNAKÇA.....	56

AÇIKLAMALAR

KOD	344MV0014
ALAN	Bilgisayarlı Muhasebe
MESLEK/DAL	Alan Ortak
MODÜLÜN ADI	Piyasaları İzlemek
MODÜLÜN TANIMI	Ekonomik terimleri ve piyasadaki ekonomik gelişmeleri öğrenmek ve internet ortamında takip etmek
SÜRE	40/24
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Ekonomik gelişmeleri izlemek
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Bu modül ile, gerekli ortam sağlandığında, interneti kullanarak ekonomik gelişmeleri izleyebileceksiniz. Amaçlar 1. Fiyat oluşumunu izleyebileceksiniz.2. Para ve enflasyon hareketlerini izleyebileceksiniz.3. Millî geliri hesaplayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Bilgisayar ortamı, form belgeler, internet, meslek odalarının hazırladığı istatistikî veriler. Form belgeler, makaleler, ekonomi sözlüğü, internet, Arz ve Talep Kanunu, Fiyat Kanunu, T.C. Merkez Bankası tebliğleri, Devlet Planlama Teşkilatı uygulamaları, odaların hazırladığı istatistik verileri.
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Her faaliyet sonrasında o faaliyetle ilgili değerlendirme soruları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda size ölçme aracı (uygulama, soru-cevap) uygulayarak kazandığınız bilgi ve becerilerinizi ölçüp değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Dünyadaki nüfusun artması, insan ihtiyaçlarının çeşitlenmesi mevcut kaynakların giderek azalmasına neden olmuştur. Kaynaklardaki azalış insanoğlunu daha fazla düşünmeye itmiş, yeni buluşlar sayesinde üretim ve tüketim zincirine yeni halkalar eklenmiştir. Üretim ve tüketimin sistemli hale gelmesi ekonominin büyümesini sağlamaktır.

Ülke ekonomisinin gelişmesi kaynaklarının zengin olmasına ve aldığı ekonomik kararların da bağımsız olmasına bağlıdır. Ülkemizin mimarı Atatürk, bunun farkına varmış ve cumhuriyetin kurulmasından sonra ekonomik sorunların çözümü için İzmir İktisat Kongresinde çeşitli kararlar almıştır. Bir ifadesinde “Zamanımız tamamen bir iktisat devrinden başka bir şey değildir.” diyerek ekonomik kalkınmanın önemini vurgulamıştır.

Uluslararası ilişkilerin önem kazandığı, ülke performanslarının karşılaştırıldığı bu yüzyılda ülkemiz pek çok ekonomik sorunla karşı karşıyadır.

Ekonomik sorunların çözümü için her vatandaşın da kaynakların etkin kullanılmasından, üretim ve tüketim faaliyetlerinin bilinçli yapılmasından biraz anlaması gerekmektedir. Alacağınız bu modül ile üretim, fiyat, tüketim, pazar ve ülkemizin geliri hakkında bilgi sahibi olacak ve ileriye dönük kararlarınızı bu bilgiler ışığında daha rahat alabileceksiniz. Ülkemizin bağımsız ve güçlü ekonomiye sahip olması sizlerin bilgi ve becerileri ile gerçekleşecektir.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyeti ile fiyat oluşumunu izleyebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlardır:

1. Herhangi bir dayanıklı tüketim malzemesi üreten firmayı ziyaret ediniz. Satmakta oldukları ürünlerin fiyatlarını belirlerken yaptıkları işlemleri öğreniniz.
2. Üç temel ürün belirleyiniz, Bu ürünlerin pazar, mağaza ve marketlerdeki fiyatlarını karşılaştırarak farklılığın nedenlerini araştırınız.
3. Kendi İhtiyaçlarınızın karşılanmasındaki öncelik sırasını listeleyiniz.

1. FİYAT

Genel olarak fiyat denildiğinde mevcut kaynakların değişim değeri akla gelir. Doğadaki kaynakların toplam tutarı fiyat ile ifade edilir. Mevcut olmayan bir varlığın veya faaliyetin fiyatının olması da mümkün değildir.

1.1. Fiyatın Tanımı

Bir mal veya hizmetin başka bir mal veya hizmet ile değişim oranına fiyat denir. Örneğin bir gömleği edinebilmek için 5 kilo elmadan vazgeçmek gerekebilir. Malın diğer bir mal ile değiştirilmesine takas (trampa) denir. İlkel toplumlarda ihtiyaçlar malın, diğer bir mal ile değiştirilmesi ile karşılanmıştır. Yapılan değişimlerde zamanla sorunlar yaşandığından bir değişim aracına ihtiyaç duyulmuştur.

Değişimde yaşanan zorlukları gidermek amacıyla değerli madenlerin (altın, gümüş ve değerli kâğıtlar gibi) değişim aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Günümüzde ise madeni ve kâğıt paralar kullanılmaktadır.

Resim 1.1: Ürünlerin fiyatları

Ekonomide, on binlerce mal ve hizmetin değeri ortak değer ölçüsü ile fiyata dönüştürüldükten sonra, ortaya çıkan fiyat topluluğuna **fiyatlar genel seviyesi** veya **fiyatlar genel düzeyi** denmektedir.

1.2. Fiyatın Oluşumu

İhtiyaçlarımızı karşılayan mal ve hizmetler doğada yeteri kadar bol değildir. Mal ve hizmetlerin kıt olması üretimde bazı kurallara uyulmasını zorunlu hale getirmiştir. Üretimde kullanılan kaynaklara **üretim faktörleri** denir. Kısıtlı olan üretim faktörlerini elde etmek sistemli çalışmak ve bazı fedakârlıkların yapılmasını gerektirir.

Üretici firmaların katlanmış olduğu fedakârlıkların toplamı üretim maliyetini oluşturur. Toplam üretim maliyeti üretilen mal miktarına bölüldüğünde birim maliyet hesaplanır.

Ürün fiyatlaması yapılırken birim maliyet ve firmanın kâr yapısı temel ölçü olarak ele alınır.

Fiyatın belirlenmesinde birinci etken aşağıdaki taraflardır.

Fiyatın belirlenmesinde ikinci etken piyasaların işleyiş koşullarıdır.

Bu koşulları etkileyen hususlar devletlerin izledikleri politikalar, tüketicilerin davranışları ve üretici konumundaki firmalardır.

Fiyatı etkileyen faktörler şunlardır:

1. Tüketici: Tüketicinin kültür seviyesi, yaşam koşulları, beklentileri, mesleği, yaş grubu vb. nedenlerden dolayı yapacağı tercihler fiyatların oluşumunu etkileyen faktörlerdir.
2. Üretici firmalar: Şirketlerin oluşturdukları üretim maliyetleri, kâr oranı ve üretim miktarı ve yönlendirmeler fiyatların oluşumunu etkiler.
3. Devlet: Devletin almış olduğu siyasi kararlar, ekonomik kararlar, çeşitli kısıtlama veya serbestlikler ve vergiler ürün fiyatının oluşumunu etkiler.
4. Diğer ülkelerde meydana gelen ekonomik gelişmeler ve alınan bazı kararlar da dolaylı olarak fiyatı etkiler.

Üretici ve tüketicilerin davranışları ekonomiyi meydana getirir. Bu nedenle üretim ve tüketim faaliyetleri üzerinde durmamız daha yararlı olacaktır.

1.2.1. Talep (Satın Alma İsteği)

Resim 1.2: Pazarda ve markette ürün talebi

Talep, istek demektir. Satın alma arzusunu ve isteğini yansıtır. Ancak, her istek ve arzu talep anlamına gelmez. Bir isteğin ekonomik anlamda talep olması için yeterli satın alma gücü ile desteklenmiş olması gerekir. Alım gücü yüksek olan kişinin araba alma isteği bir taleptir. Ancak alım gücü olmayan kişi için böyle bir istek hayal veya amaç olabilir.

O halde **talep**; belirli bir piyasada, belirli bir zamanda, belirli bir fiyattan, satın alınmak istenen ve satın alma gücü ile desteklenen mal ve hizmet miktarıdır. Kişilerin tek tek taleplerine **kişisel talep**, kişisel taleplerin toplamına ise **piyasa (pazar) talebi** denir.

➤ Talebin Özellikleri

Bir isteğin talep olabilmesi için aşağıdaki şartları taşıması gerekir.

- İstek satın alma ile ilgili olmalı
- Talepte bulunanın satın alma gücü olmalı
- Satın alma isteği belirli bir zaman veya dönem içinde oluşmalı
- Ürünün satıldığı belirli bir piyasa bulunmalı
- Ürünün birim fiyatı belirlenmiş olmalı

➤ **Talebi Etkileyen Faktörler**

Tüketim isteği olarak da nitelendirebileceğimiz talep üzerinde etkili olan faktörler şunlardır.

- **Ürünlerin fiyatı;** Üreticiler üretim maliyetlerinin üzerine bir miktar kar payı koyarak satış fiyatını oluştururlar. Satış fiyatı ürünün maliyet fiyatının altına düşmez, düşmesi firmanın zararı anlamına gelir. Oysaki firmanın ayakta kalabilmesi satışları üzerinden kar etmesine bağlıdır. Ürünün satış fiyatının yüksek olması talebin düşmesine, satış fiyatının düşük olması talebin artmasına neden olabilir. Örneğin on yıl önce piyasaya sunulan ilk bilgisayarların satış fiyatı yüksek olduğundan talep düşük kalmış, zamanla bilgisayar maliyetlerinin azalması fiyatın düşmesine ve talebin artmasına neden olmuştur.
- **Tüketicilerin gelir seviyeleri;** Tüketicinin gelir seviyesi talep edeceği ürünleri belirler. Gelir seviyesi yükseldikçe ürün taleplerinde artış, düştükçe ise ürün talebinde azalma görülür. Örneğin ülkemizde ücretlerin düşük olması alım gücünü azaltmaktadır.
- **Kişinin alışkanlıkları, tercih ve gelenekler:** Hepimiz birbirimizden farklı zevk ve tercihlere sahibiz. İnsanların alışkanlıkları, bir ürüne olan talebin belirlenmesi açısından önemlidir. Yaşadığımız bölge ve iklim koşulları ise isteklerimizi ve tercihlerimizi etkiler.

Ülkemizde kahvaltıda çay tüketilmesi, konuklarımıza kahve ikramı, düğünlerimizde geline altın takılması, sahil yörelerinde yemeklerde zeytinyağı kullanılması talebi etkileyen örnekler olarak sayılabilir.

- **Malın karşıladığı ihtiyacın şiddet derecesi:** İhtiyaçlarımızın şiddet derecesinin fazla ya da az olması talep kararımızı etkilemektedir. Su içmek yaşamamız için zorunlu olan ihtiyaçlarımızdandır. Suyun fiyatı ne olursa olsun tüketim talebimizde bir değişme olmayacaktır. Ancak eğlenmek gibi zorunlu olmayan ihtiyaçlarımızı ertelemek daha kolay olacaktır.
- **Piyasa işlemleri:** Ülkedeki faiz oranları, kurlar ve menkul kıymet piyasaları tüketicinin gelir seviyesini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir. Alım gücü değişen tüketicinin talebi kesinlikle cebindeki paraya göre değişecektir. Ekonomik koşullar bazen isteklerimizden vazgeçmemize bazen de daha çok tüketmemize neden olabilir. Örneğin faizlerin yükselmesi bankalardaki mevduatların artmasına neden olacak, faizlerin artması kredi maliyetlerini artıracak bu da üretim maliyetlerini yükseltecektir.

- **Nüfus:** Nüfusun büyüklüğü ve yapısı talebi etkiler. Çocuk nüfusunun çok olması oyuncak sektöründeki talebi, genç nüfusun fazla olması kozmetik ürünlerindeki talebi ve yaşlı nüfusun çok olması sağlık sektöründeki talebi artıracaktır.
- **Mevsimlik faktörler:** Pek çok mala ve hizmete olan talep mevsim şartlarına bağlı olarak değişir. Örneğin dondurma talebi yaz aylarında, yakıt talebi kış aylarında artar.

➤ **Talep Kanunu**

Ürünün fiyatı ile satın alma isteği arasında ters orantı vardır. Ürünün piyasadaki talep miktarı çok ise fiyatı düşer. Piyasadaki talep miktarı az ise fiyatı artar. Satış fiyatlarının ürüne gelen talepten etkilenmesine **talep kanunu** denir. Örneğin kış aylarında kömüre ve doğalgaza gelen alım talebi fiyatların artmasına neden olacaktır.

Talep çoksa fiyat artar.

Resim 1.3: Artan talep

Talep az ise fiyat düşer.

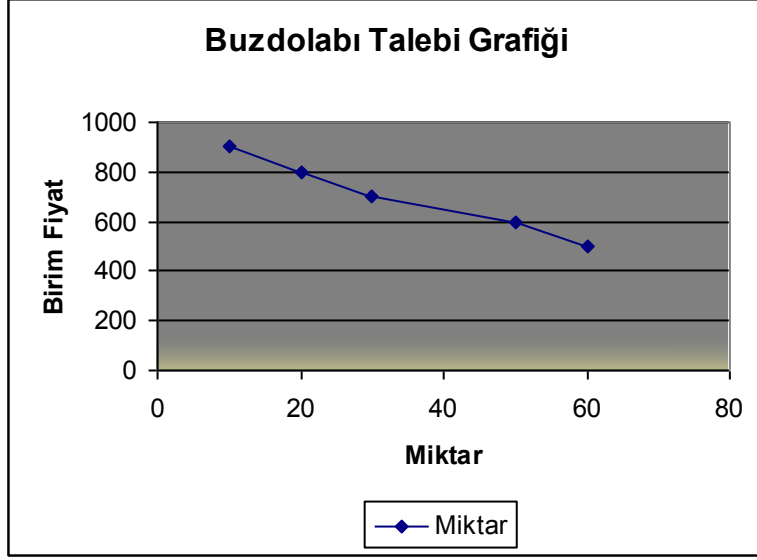
Resim 1.4: Müşterisi olmayan market

Talebi az olan ürünün fiyatının yukarıda belirttiğimiz talep kanuna göre düşük olacağını göz önüne alırsak; az talep edilen ürünleri tüketmenin akılcı bir yol olacağını söyleyebiliriz.

Örnek: Ülkemizde belirli bir dönemde üretilen buzdolabı talebi ve birim fiyatları aşağıdaki tablodaki gibi belirlenmiş olsun.

Zaman Dilimi	Birim Fiyat (YTL)	Talep sayısı (Adet)
1 Nisan 2005	900	10
1 Mayıs 2005	800	20
1 Haziran 2005	700	30
1 Temmuz 2005	600	50
1 Ağustos 2005	500	60

Tablomuzda verilen birim fiyat bilgileri için X talep miktarını, Y eksenine ise buzdolabının talep sayısını işaretleyerek aşağıdaki gibi bir tablo hazırlayabiliriz.

Grafik eğrimizde gördüğümüz gibi fiyat artarken talep düşmüştür. Talep kanunu her zaman geçerli olmayabilir. Örneğimizdeki buzdolabında talep kanunu kuralı çalışmıştır. Buzdolabı fiyatları yükseldikçe ürüne olan talep düşmüştür. Her üründe her zaman bu sonuçla karşılaşmayabiliriz. Bu duruma talep esnekliği denir.

Yorumladığımız grafiği bilgisayarda düzenlemek mümkündür. Yapacağımız işlemler şöyle özetlenebilir;

Herhangibir ürünün çeşitli aylara ait talep miktarı ve fiyatlarını belirleyiniz.

- Bilgisayarınızda tablo programını seçiniz.
- Açtığınız ilk tablo sayfasına verileri giriniz.
- Girilen verileri işaretleyiniz.
- Alt satırda grafik komutunu işaretleyiniz.
- İsteddiğiniz grafik şeklini onaylayınız.
- Tablonuz hazırlanmış şekilde ekrana yansıyacaktır.

Tablonuzdaki eğri yukarıdaki gibi yatay bir seyir izliyor ise talep kanunu bu ürün için bu dönemde çalışmış demektir. Ekonomik kurallar belirlense de bazı piyasa koşullarında geçerli olmayabilir. Çünkü üretim ve tüketim faaliyetleri bu kuralları değiştirebilecektir.

➤ **Talep Esnekliği**

Esneklik, kuralların zaman zaman geçerliliğini kaybetmesidir. Talep esnekliği ise; talepteki değişme oranının ürün fiyatlarını aynı oranda etkileyememesi anlamına gelir. Örneğin televizyon fiyatları bir ayda % 5 artmış, televizyon talebi % 1 artmış olabilir. Her iki artış oranı birbirine bölünerek esneklik payı bulunur. Ürünler için hesaplanan talep esnekliği aşağıdaki soruların cevaplandırılmasında kullanılmaktadır. Esneklik şu sorulara cevap verir.

1. Fiyattaki artış oranı ile, o ürünün talebindeki artış oranı aynı mıdır?
2. Fiyat artışları talepteki azalmayı ne kadar etkilemiştir?
3. Fiyattaki düşüş, talepteki artışı ne kadar etkilemiştir?
4. Fiyat değişiklikleri talebi etkiliyor mu?

Yukarıdaki soruların cevapları şirketlerin üretim politikalarının belirlenmesinde etkilidir. Karar alma aşamasını kolaylaştırır.

1.2.2. Arz (Sunmak)

Resim 1.5: Talebi az olan market

Arz, mal ve hizmetlerin belirli bir piyasada, belirli bir zamanda ve belirli bir fiyattan satışa sunulmasıdır. Pazarlarda, marketlerde, mağazalarda, istediğimiz ürünleri satın almaya hazır buluruz. Pazarlardaki ürün miktarı arzı ifade eder.

- **Arzın özellikleri**
 - Ürünlerin sunulduğu bir piyasa bulunmalıdır.
 - Belirli bir zaman dilimi olmalıdır.
 - Belirlenmiş fiyatlar dizisi olmalıdır.
- **Arzı Etkileyen Faktörler**
 - **Malın piyasa fiyatı:** Fiyatlar yükseldikçe firmalar karlarını artırmak için daha çok ürünü satışa sunacaklardır. Fiyatlardaki artış arzı da artırmaktadır. Örneğin kivi fiyatlarının yüksek olması üreticileri daha çok kivi üretmesine sebep olmuştur. Bugün Karadeniz bölgesinde kivi üretimi artarak devam etmektedir.

- **Üretim faktörlerinin fiyatları:** Üretimde kullanılan malzemeler, makineler, finansman ve işçilik üretim faktörleri olarak kabul edilir. Üretimde kullanılan girdilerin maliyetleri yükseldiğinde artış birim fiyata yansıtılır. Maliyetlerin artması kârlılığı olumsuz etkileyeceğinden firmalar üretim miktarlarını kısımlırlar. Üretim miktarının azalması arzı azaltacaktır. Örneğın çimento fiyatlarının artması konut maliyetlerini yükseltmiştir. Maliyetlerin artması konut üretim miktarını azaltmıştır.
- **Ülkenin teknoloji düzeyi:** Yeni buluşlar, yeni üretim yöntemlerinin uygulanması, verimliliği arttırıp üretim maliyetini düşürecekler. Maliyetlerindüşmesi arzın artmasına neden olacaktır. Örneğın hızlı trenler sayesinde ulaşım maliyetleri azalmıştır.
- **Ekonomik kararlar:** Ülkedeki siyasi iradenin ekonomiyi etkileyecek kararlar alması arz miktarını etkilemektedir. Örneğın pamuk üretimine getirilen sınırlamalar üretim miktarının düşmesine neden olmuştur.
- **Geleceğe dönük fiyat beklentileri:** Firmalar üretim miktarlarını ileride oluşacak fiyat hareketlerini tahmin ederek tespit ederler. Örneğın enflasyonun bu yıl yüksek çıkacağı ihtimali firmaların üretim miktarlarını azaltmalarında etkili olacaktır.

➤ **Arz Kanunu**

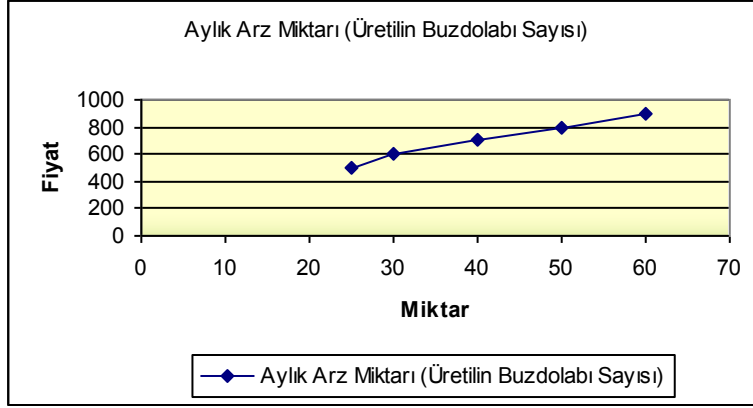
Üreticiler kendilerine gelen tüketici talebine göre üretim yaparlar. Hatta bazı firmalar tüketici talebini ölçen anketler yaparak üretim şeklini ve miktarını anket sonuçlarına göre yönlendirirler.

Arz kanunu; fiyat ile arz arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Fiyatlar artarsa arz) artar, fiyatlar düşerse arz (üretim) azalır.

Örnek: Talep kanunda grafiğini çizdiğimiz buzdolabı örneğinin aylık arz miktarı ve birim fiyatlarını aşağıdaki gibi oluşturalım.

Zaman Dilimi	Birim Fiyatı(YTL)	Aylık Arz Miktarı (Üretilen Buzdolabı Sayısı)
1 Nisan 2005	900	60
1 Mayıs 2005	800	50
1 Haziran 2005	700	40
1 Temmuz 2005	600	30
1 Ağustos 2005	500	25

Yukarıdaki verileri bilgisayarımızın tablo programında grafik haline dönüştürdüğümüzde arz eğrisi aşağıdaki gibi görünecektir.

Buzdolabının üretim miktarı 60 birim iken fiyatı 900 YTL olmuş, üretim miktarı 30 birim iken fiyatı 600 YTL ye düşmüştür. Fiyattaki ve miktardaki artış piyasa koşullarına göre değişecektir.

➤ Arz esnekliği

Her zaman arz kanunu bizim yukarıda verdiğimiz gibi kuralına uygun çalışmayabilir. Arz miktarı fazla artarken fiyat düşebilir veya artmayabilir. Örneğin bilgisayar fiyatları % 5 artmış buna karşılık bilgisayar üretim miktarı %8 artmıştır. Bu oranlar birbirine bölünerek arzın esneklik payı hesaplanır. Bulunan sonuçlar aşağıdaki sorulara cevap verilmesini sağlar.

1. Üretim miktarının artış oranı ile fiyat artış oranı birbirinden ne kadar etkilenmiştir?
2. Üretim miktarındaki değişiklikler fiyatı hiç etkilemiyor mu?
3. Fiyattaki azalışlar, ürün miktarındaki azalışlar ile aynı mıdır?
4. Ürün miktarı sabit midir? Artırılması mümkün değil midir?

Yukarıdaki sonuçlar üretim politikalarının belirlenmesinde dikkate alınmalıdır.

1.3. Piyasa

Resim 1.6: Piyasalardan görünüm

Alıcı ve satıcıların (arz ve talebin) birbirleriyle karşılaşmalarına imkân sağlayan örgütlü birime piyasa denir. Satıcı ile alıcının belirli bir yerde buluşması gerekli değildir. Piyasa bir yer olabileceği gibi günümüzde teknoloji sayesinde sahip olunan telefon, internet, faks, televizyon gibi iletişim ve ulaşım kanalları ile de oluşturulabilmesi sağlamıştır.

Piyasaların varlığı ve şekli alım satıma konu olan malların şekline göre de değişebilir. Bazı piyasalar herkesce tanınmakta, bazıları ise malın temini korunması veya alıcı ve satıcının az olması gibi nedenlerden dolayı tanınmamaktadır. Örneğin İMKB'yi, mahellemizdeki pazarın nerede ve ne zaman kurulduğunu hepimiz biliriz. Ancak havuç piyasasının nerede nasıl oluştuğu hakkında bir fikrimiz yoktur. Piyasaları alıcı ve satıcılar açısından gruplandırırsak;

Resim 1.7: Üretim yapan fabrikalar

1.3.1. Tam Rekabet Piyasası

Bu piyasada alıcı ve satıcı sayısı fazladır. Alıcıların ve satıcıların fazla olduğu piyasalarda arz ve talebe göre fiyat kendiliğinden oluşur. Bu piyasalara mükemmel piyasalar da denebilir. Tam rekabet piyasasında alıcılar ve satıcılar her zaman eşit sayıda olmayabilir. Alıcıların çok, satıcıların ise az olduğu piyasalara **oligopol**, farklılaştırılmış bir malı satan çok sayıda firmanın olduğu piyasalara **monopolü piyasalar** denir. Alıcı ve satıcı sayısı zamanla kendiliğinden piyasa koşullarında dengesini bulacaktır.

1.3.2. Tekelci (Monopol) Rekabet Piyasaları

Adından da anlaşılabilceği gibi üretici sayısı tek el olan veya bir kaç tane olan pazarlardır. Bu pazarlarda büyük firmaların sözü geçer. Ürettikleri ürün fiyatlarını kendilerine göre belirleyebilirler. Arz ve talep kanunu kuralları uygulanmaz. Ürünü üreten en fazla bir kaç firma vardır. Fiyat ve arz miktarı onların isteklerine göre değişebilir. Ülkemizde son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler sayesinde bir çok üründe geçerli olan tekelci rekabet piyasası tam rekabet piyasasına dönüşmüştür.

Uygulamada zaman zaman tekelci, zaman zaman da tam rekabet piyasası kuralları işleyebilir. Ancak gelişmiş ekonomilerde tam rekabet piyasa koşulları daha çok işlemektedir. Piyasaları tanıdığımızı göre artık fiyatın oluşumunu inceleyebiliriz.

1.4. Fiyat Oluşumu

Resim 1.8: Ürünler ve fiyatları

Daha önce de değindimiz gibi fiyatın oluşmasında; üreticilerin üretim miktarı (ARZ), tüketicilerin tüketim istekleri (TALEP) devlet ve diğer ülkelerin aldığı kararlar (uygulanan mikro ve makro politikalar) etkili olmaktadır. Tarafların fiyat üzerine etkileri piyasa çeşitlerine göre değişir. Biz bu nedenle rekabet ve tekel piyasalarının oluşumunu ele alacağız. Hiç unutmayınız ki ekonomi biliminin söylediği kurallar her piyasada çalışmayabilir. Size verdiğimiz bilgiler her zaman ülkenin ve dünyanın değişen ekonomik koşullarından etkilenecektir.

1.4.1. Tam Rekabet Piyasasında Fiyat Oluşumu

Ekonomilerin dengede gelişmesi için uygun olan piyasalar tam rekabet piyasalarıdır. Ülkeler tam rekabet piyasası koşullarının işletilmesinden yana politikalar izlerler. Daha önce değindiğimiz fiyatı belirleyen arz ve talep kanunlarının geçerli olabilmesi için piyasanın aşağıdaki koşulları taşıması gerekir.

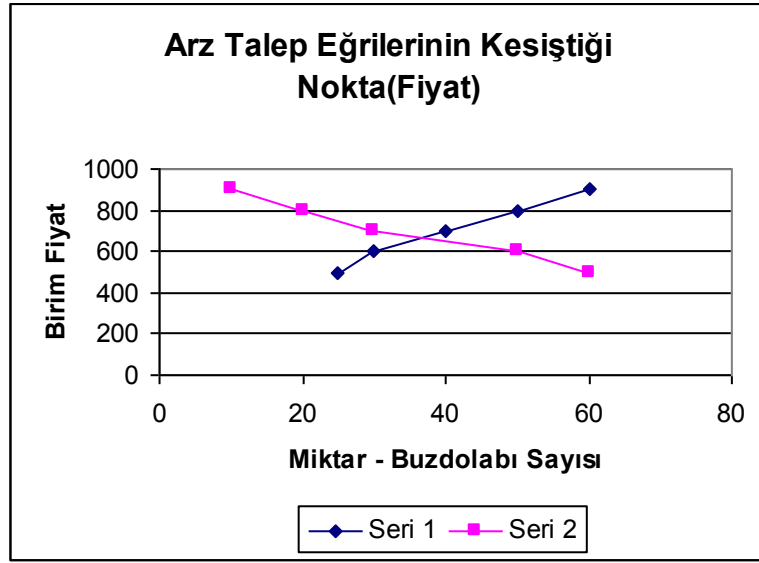
- **Tam Rekabet Piyasasının Özellikleri**
 - Alıcı ve satıcılar piyasa fiyatını etkileyemeyecek kadar çok sayıdadır. Her satıcının sattığı ve her alıcının satın aldığı miktarlar piyasanın toplam hacmine kıyasla o kadar küçüktür ki bunlardaki herhangi bir değişme piyasayı etkilemez. (n sayıda alıcı, n sayıda satıcı)
 - Homojenlik koşulu geçerlidir. Alıcılar, satıcılar ve özellikle alışverişe konu olan mallar birbirinin aynıdır özellikleri herkes tarafından bilinir.
 - Piyasaya giriş-çıkış serbestisi vardır. Alıcı ve satıcıların piyasaya giriş çıkışlarını engelleyen hiçbir şey yoktur.
 - Tam bilgi koşulu vardır. Piyasada olup bitenlerden herkes açıkça haberdar olmalıdır.
 - Tam rekabet piyasasında her malın tek fiyatı vardır ve piyasadaki alıcı ve satıcılar karar alırken piyasadaki bu fiyatı veri kabul ederler.

Yukarıdaki koşulları taşıyan piyasalarda arz ve talep kanunu birlikte çalışır. Arz ve talep eğrilerinin karşılaştığı nokta en uygun fiyatın oluştuğu noktadır.

Örnek: Arz ve talep eğrisinde verdiğimiz buzdolabı üretim miktarı, talep miktarı ve bunun karşılığında gerçekleşen fiyatları tablomuzda aşağıdaki gibi birleştirebiliriz.

Zaman Dilimi	Birim Fiyatı(YTL)	Aylık Arz Miktarı (Üretilen Buzdolabı Sayısı)	Buzdolabı Talebi (Adet)
1 Nisan 2005	900	60	10
1 Mayıs 2005	800	50	20
1 Haziran 2005	700	40	30
1 Temmuz 2005	600	30	50
1 Ağustos 2005	500	25	60

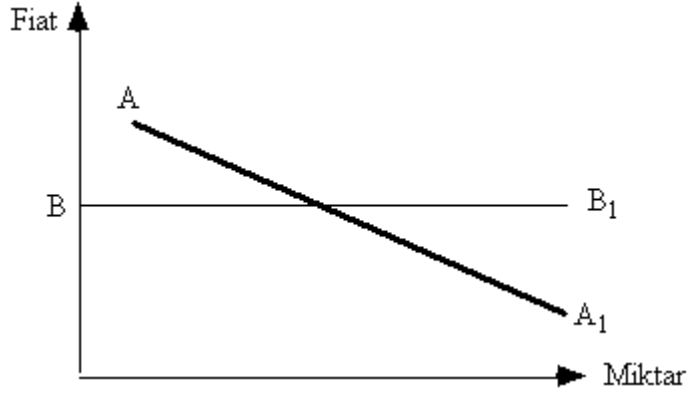
Tablodaki bilgileri tablo programında bir tabloya yerleştirerek grafik bölümünü seçtiğimizde grafiğimiz aşağıdaki şekilde oluşacaktır. Grafiğimize göre arz ve talep eğrileri 600-800 YTL arasında, 38 birim buzdolabında kesişmiştir. Tam bu nokta normal şartlar altında buzdolabının uygun alım veya satım fiyatı olarak kabul edilir.

Üretici açısından en uygun üretim miktarı ise 35 ile 40 birim arasındadır. Firma en uygun birimi bu tablo yardımı ile seçtiğinde uygun bir politika izlemiş olacaktır.

1.4.2. Tekel Piyasasında Fiyat Oluşumu

Tekel piyasasında tek bir firmanın faaliyet göstermesi sebebi ile, piyasadaki mal miktarını belirlemede tekeliçi firma tek başına hareket eder. Tekeliçi firma fiyatı tespit ederse, arzı o fiyattaki talebe bağlı olarak oluşacaktır, yani başka bir ifade ile tekeliçi firma belirlediği fiyattan dilediği miktarda mal satamaz. Tüketicinin belirli bir fiyat seviyesine kadar fedakârlık edebileceği unutulmamalıdır. Her ürün için bir fiyat sınırı piyasalarda belirlenmiştir.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi malın üretim miktarı aynı kalırken fiyat yükseldikçe talepte bir azalma görülür. Tekelci firma üretim miktarını azaltmadığı sürece fiyatın artmasını bekleyemez. Üretim miktarını daha çok artırarak kâr etmek isterse bu sefer de ürünün toplam maliyetinden zarar edecektir. Böylece üretim miktarının piyasanın ihtiyacına göre ayarlanması firma lehine olacaktır.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler												
➤ Fiyatı etkileyen faktörleri sayınız.	➤ Üretici firmanın 600 YTL'den maliyetinde 10 adet buzdolabı ürettiğini ve satış kârının da maliyet üzerinden % 10 kar payı ile satışa arz edileceğini varsayınız. ➤ Üretici siz olsanız fiyatınızı hangi kriterlere göre belirlersiniz?												
➤ Talebin fiyat üzerine etkilerini sıralayınız.	➤ Ürettiğiniz 10 adet buzdolabına 15 kişiden talep geldiğini belirlediniz ise satış fiyatınız sizce ne kadar olmalıdır?												
➤ Talep eğrisini çiziniz.	➤ Buzdolabı talebi ve fiyatının aşağıdaki gibi gerçekleştiğini varsayınız. <table border="1" style="margin-left: 20px;"> <thead> <tr> <th>Dönem</th> <th>Talep Miktarı</th> <th>Birim Fiyatı</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mayısta</td> <td>30 Adet</td> <td>700YTL</td> </tr> <tr> <td>Haziranda</td> <td>25 Adet</td> <td>750 YTL</td> </tr> <tr> <td>Temmuzda</td> <td>10 Adet</td> <td>800 YTL</td> </tr> </tbody> </table> ➤ Grafiğinizi bilgisayarınızın tablo programında çizebilirsiniz.	Dönem	Talep Miktarı	Birim Fiyatı	Mayısta	30 Adet	700YTL	Haziranda	25 Adet	750 YTL	Temmuzda	10 Adet	800 YTL
Dönem	Talep Miktarı	Birim Fiyatı											
Mayısta	30 Adet	700YTL											
Haziranda	25 Adet	750 YTL											
Temmuzda	10 Adet	800 YTL											
➤ Arzın fiyat üzerine etkilerini sıralayınız.	➤ Üretilen 10 adet buzdolabının 20 adete ve fiyatının da 800 Liradan 900 Liraya çıkması halinde sizce fiyat artışının sebebi nedir?												
➤ Arz eğrisini çiziniz.	➤ Buzdolabı üretim miktarını ve birim fiyatının aşağıdaki gibi gerçekleştiğini varsayınız. <table border="1" style="margin-left: 20px;"> <thead> <tr> <th>Dönem</th> <th>Üretim Miktarı</th> <th>Birim Fiyatı</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Mayısta</td> <td>20 Adet</td> <td>800YTL</td> </tr> <tr> <td>Haziranda</td> <td>15 Adet</td> <td>600 YTL</td> </tr> <tr> <td>Temmuzda</td> <td>5 Adet</td> <td>500 YTL</td> </tr> </tbody> </table> ➤ Grafiğinizi bilgisayarınızın tablo programında çizebilirsiniz.	Dönem	Üretim Miktarı	Birim Fiyatı	Mayısta	20 Adet	800YTL	Haziranda	15 Adet	600 YTL	Temmuzda	5 Adet	500 YTL
Dönem	Üretim Miktarı	Birim Fiyatı											
Mayısta	20 Adet	800YTL											
Haziranda	15 Adet	600 YTL											
Temmuzda	5 Adet	500 YTL											

➤ Fiyat oluşumunu belirleyiniz.	➤ Arz ve talep için verdiğimiz verileri bir tek tabloda birleştirerek bilgisayarda çiziniz. ➤ Fiyatınızın oluştuğu noktayı arkadaşlarınızla karşılaştırınız.
➤ Fiyat eğrisini yorumlayınız.	➤ Oluşturduğunuz fiyat eğrisine göre o malın satış fiyatının ne kadar olması gerekir?
➤ Rekabet ve tekel piyasalarında fiyatlandırmayı karşılaştırınız.	➤ Buzdolabını sadece siz üretseydiniz fiyatı nasıl belirlerdiniz? Sınıfınızla paylaşınız. ➤ Buzdolabını üreten başka firmalar fazla ise neler olur?

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. ÖLÇME SORULARI

Bu faaliyet ile hangi bilgileri kazandığınızı aşağıdaki çoktan seçmeli ve boşluk doldurmalı soruları cevaplayarak belirleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi talebin özelliklerinden değildir?
A) Satın alma gücü olmalı
B) Belirli bir piyasa olmalı
C) Belirenmiş fiyatının olmaması
D) Satın alma isteğinin olması
2. Aşağıdakilerden hangisi arza etki eden faktörlerden değildir?
A) Üretim tekniği
B) Malın fiyatı
C) Kişinin geliri
D) Üretim maliyeti
3. Malın fiyatı ile arz miktarı arasındaki doğru orantıya.....denir.
4. Bir malın alıcılarıyla satıcıları arasında iletişimi sağlayan, her türlü teknik imkan ve organizasyonadenir.
5. Farklılaştırılmış bir malı satan çok sayıda firmanın bulunduğu piyasaya.....denir.
6. Bir mal veya hizmetin birim değişim değerinedenir.
7. Mal ve hizmetin fiyatındaki yüzde değişmeye karşılık, bu mal ve hizmetin arz miktarındaki yüzde değişmeye.....denir.
8. Fiyatı yükselen mal daha az alınırken, fiyatı düşen mal daha fazla satın alınır. Bu kanunadenir.
9. Arz ve talep kanunu piyasalarında geçerli olur.
10. Alıcı ve satıcının çok olduğu, fiyatın arz ve talebe göre belirlendiği, piyasaya giriş-çıkışların serbest olduğu, dışarıdan müdahalenin olmadığı piyasalara denir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken şaşırduğunuz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrar inceleyiniz. Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

B. PERFORMANS TESTİ

Aşağıda listelenen davranışları, davranışlarınızın her birinde uyguladıysanız evet, uygulamadıysanız hayır kutucuklarını işaretleyiniz.

MODÜL ADI: Faaliyet Alanını Seçmek	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI:			
UYGULAMA FAALİYETİ: Fiyat	SINIF VE NO:			
AÇIKLAMA: Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri EVET ve HAYIR kutucuklarına (X) işareti koyarak kontrol ediniz.				
Değerlendirme Ölçütleri			Evet	Hayır
1.	Kendi belirlediğiniz bir ürünün fiyatını hangi faktörlerin etkilediğini belirlediniz mi?			
2.	Belirlediğiniz ürünün fiyatını alım isteğinin miktarını piyasadan gözlemlediniz mi?			
3.	Talebin o ürünün fiyatını etkileyip etkilemediğini araştırdınız mı?			
4.	Seçtiğiniz ürünün piyasadaki arz miktarını satıcılardan sorarak belirlediniz mi?			
5.	Arzın fazla ya da az olması halinde fiyatların değişip değişmediğini belirlediniz mi?			
6.	Belirlenen ürünün arz ve talep miktarı dikkate alındığında satış fiyatının etkilenip etkilenmediğini belirlediniz mi?			
7.	Tek elden üretilen ürünlerde fiyatı etkileyen arz ve talep kanundan etkilenip etkilenmediğini kontrol ettiniz mi?			
8.	Belirlediğiniz ürünün fiyat artışı ve azalış zamanlarını belirleyebildiniz mi?			

DEĞERLENDİRME

Uygulama faaliyetinde kazandığınız davranışlarda işaretlediğiniz “EVET” ler kazandığınız becerileri ortaya koyuyor. ”HAYIR” larınız için ilgili faaliyetleri tekrarlayınız. Hepsi “EVET” ise bir sonraki öğrenim faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyeti ile para ve enflasyon hareketlerini izleyebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlardır:

1. Büyüklerinizden aldığınız en çok harçlığı, onu nasıl harcadığınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Bir üretici firmadan neden üretim yaptığını sorunuz.
3. Bir bankadan faaliyetleri hakkında bilgi alınız.

2. PARA

Ekonominin temel amacı kıt olan kaynaklar ile ihtiyacın en uygun şekilde karşılanmasıdır. Kaynaklar doğada az olduğu için bu dağılımı para gibi bir değişim aracı ile sağlamaya çalışırız.

Resim 2.1: Paranın görünümü

2.1. Paranın Tanımı

Üretici ve tüketicilerin piyasalarda karşılaşarak alış veriş yapabilmelerini sağlayan değişim aracına para denebilir. Bir başka ifade ile mal veya hizmetlerin değer ölçüsü birimi paradır. Bilimsel olarak **para**; devletçe bastırılan, mal ve hizmet satın alma gücü olan ve herkes tarafından kabul gören bir mübadele (değişim) aracıdır.

Para, alım satımlarda bir ödeme aracı olmanın yanı sıra, toplum tarafından kabul edilen ortak bir değer ölçüsü ve tasarruf yapma aracıdır.

Geçmişte paradan önce mübadele döneminde mal, mal ile değiştirilerek ihtiyaçlar karşılanıyormuş, zamanla değişimde sorunlarla karşılaşmış, değişim aracı kullanılmaya başlanmıştır. Para görevi gören mallar zamanla değişmeye başlamıştır. Sığır, fasulye, kakao, mısır tanesi, hayvan dişleri vb. daha sonra madenler (altın, demir, metal, bakır vb.) para olarak kullanılmıştır. Ancak 17. yy. dan bu yana metal ve kağıt para temel para türünü oluşturmuş 21. yy. da ise sanal paralar boy göstermeye başlamıştır.

Alışverişlerde bir ödeme aracı olan paranın aşağıdaki **yapısal özelliklere** sahip olması gerekmektedir:

2.2. Paranın Özellikleri

- **Taşınabilir olması:** Ticari işlemlerin kolayca yapılabilmesi; paranın ağırlığı ve hacmi bakımından taşımaya uygun olmasına bağlıdır.
- **Bölünebilir olması:** Değişik miktarlardaki ödemelerin yapılabilmesi için, paranın kolayca Bölünebilir olması ve birbirine dönüşebilir olması gerekir. Paranın ifade ettiği değerler çok çeşitli olmalıdır.
- **Dayanıklı olması:** Isı, nem, aşınma, yıpranma, çarpma, bozulma gibi dış etkilere karşı dayanıklı olmalıdır.
- **Kabul görmesi:** Ülke, diğer ülkeler ve halk tarafından resmen tanımlanmalı ve kullanılmalıdır.

2.3. Paranın Fonksiyonları

Mal ve hizmetlerin değişiminde genel kabul gören para, kendi başına alındığında pratik olarak hiçbir değeri yoktur. Acıktığımızda yiyemez, susadığımızda içemeyiz. Ama açlığı ve susuzluğu gidermek için ondan yararlanabiliriz. Ekonomimizin varlığı paranın varlığı ile paranın faydası da sahip olduğu işlemlere bakılarak ölçülür.

- **Mübadele (değişim) aracıdır:** Mübadele döneminde takasın getirdiği güçlükleri ortadan kaldırmak için herkesçe kabul edilen mübadele aracı olarak para kullanılmaya başlandı. Böylece mal ile malın değiştirilmesi yerine, mal ile paranın değiştirilmesi yoluna gidildi. Paranın mübadelelerde aracı görevi üstlenmesi, toplumda işbölümünü ve uzmanlaşmayı hızlandırdı.
- **Ortak değer ölçüsüdür:** Mal veya hizmetlerin alım satım değeri toplum tarafından kabul edilmelidir. Kabul edilen mal veya hizmetlerin ifade edildiği değer fiyat, fiyatın sembolleştirildiği araç ise paradır. Herkesçe kabul edilen değer ölçüsünün sabit kalması gerekir. Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde paranın ifade ettiği mal miktarı her geçen gün azalır.

- **Tasarruf ve borçlanma aracıdır:** Yaşam, ihtiyaçların karşılanması ile devam eder. İhtiyaç fazlası nakdin harcanmayarak elde tutulması ile tasarruf yapılmış olur. Tasarruf, kişi ve kuruluşlar hatta ülkeler açısından arzulan bir durumdur. Çünkü tasarrufları fazla olanlar daha çok üretim, daha çok tüketim yaparlar. Üretimin ve tüketimin artması ekonominin büyümesini gösterir.
- **Ekonomi politikası aracıdır:** Paranın ekonomik olaylar üzerinde direkt etkisi yoktur. Ancak dolaylı yollardan etkili olur. Devlet ekonomideki büyümenin dengeli (istikrarlı) sürdürülebilmesi için para ile ilgili kararlar alabilir. (Faiz oranları, vergiler, indirimler vb) Ülkedeki para ile ilgili alınan karar ve yapılan uygulamalara para politikası denir. Her ülke zaman zaman bu politikalara başvurur.

2.4. Para Çeşitleri

Para kullanılmaya başlandığından itibaren günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir.

2.4.1. Mal Para

Mübadale döneminde kullanılan paradır. Madenlerin kullanıldığı dönemlerde üzerinde o madenin değeri yazılarak kullanılmıştır (sikke). Günümüzde kullanılmamaktadır.

2.4.2. Temsili paralar

Kıymetli madenlere çevrilebilen paralara temsili para denir. Başlangıçta yüzde yüz altına çevrilebilir özelliğe sahip olan temsili paralar, zamanla yerinin kağıt paraya bırakmıştır.

➤ Temsili paraların başlıcaları

Kıymetli madenler karşılığında basılan ve tekrar o madene dönüştürülebilen paralardır. Bugün bu paralar kullanılmaktadır. Temsili paralar kendi arasında altı grupta toplanır.

- **Altın ve gümüş sertifikaları:** Altın ve gümüşün para olarak kullanıldığı dönemlerde taşınma ve saklama zorluğunu ortadan kaldırmak için bu paralar bankerlere emanet edilerek karşılığında sertifikalar (belgeler) alınmıştır. Bu belgeler temsil ettikleri para yerine geçmek üzere mübadelelerde aracı olarak kullanılmaya başlanmış ve böylece ilk temsili para ortaya çıkmıştır. Sertifikaların en önemli özelliği, bu belgeleri veren kurumun kasasında % 100 karşılığının bulunmasıdır.
- **Banknot:** Altın ve gümüş sertifikaları veren bankalar, kendilerine emanet edilen altın ve gümüşlerin büyük bir kısmının geri istenmediğini gördüler. Kendilerinden borç isteyenlere, borç para yerine sertifika vermeye başladılar. Bu şekilde % 100 değerli maden karşılığı olmayan,

ancak istenildiği zaman altın veya gümüşe çevrilebileceği garantisi olan sertifikalar kullanılmaya başlanmıştır. Bu sertifikalara , “banka notu” anlamına gelen “banknot” denildi. İlk dönemlerde her banka banknot çıkarabiliyordu. Ancak, yaşanan olumsuzlukları önlemek için, banknot çıkartma yetkisi Merkez Bankalarına verilmiştir.

- **Kağıt Para:** Merkez bankaları banknotların altına çevrilmesi yerine kağıt para ile değiştirilmesi sistemini getirmişlerdir. Günümüzde her ülkenin parasını o ülkenin merkez bankaları basarak piyasaya sunarlar (arz ederler).

Resim 2.2: Kağıt para

- **Madeni para:** Küçük ve kusurlu ödeme ve tahsilatların daha rahat yapılması için bir miktar kağıt para karşılığına gelen tutarda madeni para basılır. Madeni paranın değeri, üzerinde yazan değerın elli katıdır. Ülkemizde bozuk paraları Hazine, kâğıt paraları ise Merkez Bankası basar.

Resim 2.3: Madeni para

- **Kaydi para (banka parası):** Ödeme işlemlerinde kullanılan banka mevduatıdır. Kişiler paralarını vadesiz mevduat hesaplarına yatırarak, ödemelerini çekle, kredi kartıyla ya da virman yoluyla yapmaktadırlar. Kaydi para kullanımı, nakit para taşımak ve nakit ödemekten daha kolaydır.
- **Para yerine geçenler:** Bankacılık hizmetlerinin gelişmesi ile banka hesabında para olmadan da, alış- veriş yapılabilir. Örneğin “plastik para” da denilen “kredi kartları” bu ödeme araçlarından bazılarıdır. Kredi kartı, kart sahibine tanınan kısa vadeli (en fazla bir ay) bir faizsiz kredidir.

2.5. Para İle İlgili Kuruluşlar

Ülkedeki toplam kıymetlerin karşılığını gösteren parayı basan, yöneten kuruluşlar merkez bankalarıdır. Ülkemizde banknot çıkarma yetkisine sahip ilk kurum, 4 Şubat 1863 tarihinde kurulmuş olan Osmanlı Bankası'dır. Cumhuriyetin ilanından sonra, T.C. Merkez Bankası 11 Haziran 1930' da 1715 sayılı kanunla kurulmuştur.

Merkez bankaları, ekonomideki para arzını kontrol ederek, fiyatların genel düzeyi (enflasyon ve deflasyon) yanında, işsizlik ve milli geliri (toplam üretim) etkileme gücüne sahiptir. Devlet adına para basarak piyasaya süren Merkez Bankası'nın temel işlevi piyasadaki toplam para arzı ve toplam para talebinin birbirine eşit olmasını sağlamaktır.

Resim 2.4: Merkez bankası

2.5.1. T.C. Merkez Bankası'nın Temel Görevleri

Merkez bankaları ülke parasının değerini ve miktarını koruyarak ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olmak için çalışırlar. Bu hedefe ulaşmak için merkez bankaları aşağıdaki görevleri yerine getirirler.

- Para piyasalarındaki istikrarı sağlamaya çalışır.
- Bankaların bankası ve likiditenin son kaynağıdır. Bankalara kredi sağlar ve faaliyetlerini düzenler. Bankalar arasındaki çek takasını yürütür.
- Devletin bankacılığını yaparak, devlet adına fon tutar ve ödemeleri yapar.
- Para politikası araçlarını bağımsız olarak piyasa koşullarına göre kullanır.

Merkez Bankası, kâğıt para basımını kendisine bağlı banknot matbaasında gerçekleştirmektedir. Kâğıt para ile banknot aynı anlamda kullanılmaktadır. Bozuk para adı verilen madeni paraların çıkartılması Maliye Bakanlığı ile Hazine'nin yetkisindedir. Madeni paraların basıldığı yere darphane denilmektedir. Banknot matbaası Ankara'da, darphane İstanbul'dadır.

Merkez Bankasının piyasaya banknot çıkarmasına emisyon adı verilir. Merkez Bankasının piyasaya sürdüğü toplam kâğıt para tutarına emisyon hacmi adı verilir. Bu paralar tümü dolaşımda değildir. Bir kısmı bankalarda mevduat halinde, bir kısmı halkın elinde, firmaların veya kurumların kasalarında bulunabilir.

2.5.2. Merkez Bankasının Yapısı

Merkez bankaları anonim şirket şeklinde kurulmuşlardır. Kuruluşun bünyesinde aşağıdakiler bulunmaktadır:

- Tüm ortaklardan oluşan genel kurul
- Banka meclisi
- Denetleme kurulu
- Para politikası kurulu
- Başkanlık
- Yönetim kurulu
- Merkez ve şubeler iskonto kurulu
- 23 adet şubeden oluşmaktadır.

2.6. Enflasyon

Latince kökenli olan “enflasyon” kelimesinin sözlük anlamı, şişme veya kabarma demektir. Şişen veya büyüyen fiyatlar genel seviyesidir. Ekonomilerin çok geliştiği, para arzının sürekli değiştiği günümüzde enflasyon, birçok ülkenin korkulu rüyası haline gelmiştir.

Resim 2.5: Enflasyonu ifade eden simgeler

Enflasyon, ekonomik bir hastalıktır. Toplumsal sorunların artmasına ve ağırlaşmasına yol açmaktadır. Yüksek seviyelerde seyreden yıllık enflasyon, dar ve sabit gelirlilerin satın alma güçlerini azaltmaktadır. Bu da gelir dağılımındaki adaletsizliği bozmaktadır.

Enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki devamlı bir artış sürecinin yanında paranın değerindeki sürekli bir düşmeyi de ifade etmektedir. Gelişmiş ülkelerde fiyatların genel seviyesi yıllık % 4, gelişmekte olan ülkelerde yıllık fiyat artışı % 6 ise sorun yok demektir. Yıllık fiyatlar seviyesi bu oranların üzerinde çıkıyorsa enflasyon var demektir.

2.6.1. Enflasyonun Çeşitleri

Ortaya çıkışına neden olan etkenler göz önüne alındığında enflasyon, talep enflasyonu ve maliyet enflasyonu diye ikiye ayrılır.

- Talep enflasyonu: Üretilen mal ve hizmetler, tüketici talebini karşılayamadığı zaman talep artışından dolayı fiyatlar artar. Talep enflasyonu üretimi artırıcı tedbirler veya toplam talebi azaltıcı tedbirler alınarak çözümlenebilir.
- Maliyet enflasyonu: Herhangi bir nedenle üretimde kullanılan kaynakların fiyat artışları üretim maliyetlerinin yükselmesine, maliyetlerin artması ürün fiyatlarında artışa neden olacaktır. Fiyat artışları toplam talebin azalmasına neden olacaktır. Talep düşüşü piyasalarda durgunluğa neden olur. Enflasyon ile ekonomik durgunluğun aynı anda yaşanmasına stagflasyon denilmektedir. Maliyet enflasyonu genellikle ithalatı yüksek ülkelerde görülür.

2.6.2. Enflasyonun Nedenleri

Ekonomilerde enflasyon istenmeyen bir olgudur. Kaynakları kıt olan ve nüfusu fazla olan ülkelerde daha fazla görülmektedir. Çünkü kıt olan kaynakların daha fazla tüketiciye paylaşılması önemli bir sorundur. Enflasyonla mücadelede başarı sağlayabilmek için, enflasyonun nedenlerini bilmek yerinde olacaktır. Enflasyonun nedenleri olarak;

- Ülkeye karşılıksız olarak dış piyasalardan giren para, altın, döviz miktarının artması,
- Ülkedeki toplam harcamaların toplam gelirden daha fazla olması,
- Üretim miktarının çeşitli nedenlerle azalması,
- Üretim faktörlerinin fiyatlarındaki artışların fazla olması,
- Tedavüldeki para arzının artması,
- Teknolojik yenilikler, yapısal bozukluklar veya yetersizlikler sayılabilir.

2.6.3. Enflasyonun Sonuçları

Ekonomik ve sosyal yıkımlara yol açan enflasyona, çağımızın henüz aşısı bulunamamış hastalığı diyebiliriz. Enflasyon bir defa başlayınca sürekli olarak kendi kendini besler. Enflasyon oranının ne olacağı tam olarak tahmin edilebilirse veya tahmin edilen oranda gerçekleşirse, enflasyondan korunmak için gerekli önlemler alınabilir. Enflasyonun sonuçlarını ekonomik ve sosyal olmak üzere iki başlık halinde inceleyeceğiz.

➤ Enflasyonun Ekonomik Sonuçları

Hızlı fiyat artışları üreticiyi elde edeceği kârdan, tüketiciyi ise ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum etmektedir. Üretim faaliyetine katılan tüketicinin geliri düşerken, alacağı mal fiyatları artmaktadır. Enflasyonun sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz.

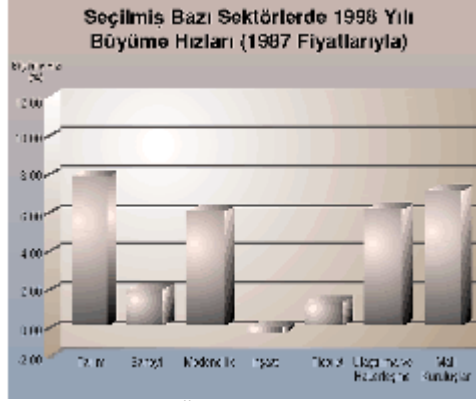
- Üretim yapmak cazibesini yitirir. Üreticiler ellerindeki fazla nakiti kolay para kazanmak amacıyla emlak, altın veya dövize yatırırlar. Bu da finansal piyasalarda dalgalanmaya yol açar.
- Paradan kaçış ve mala hücum olduğundan üretim, iç tüketime bile cevap veremeyeceği için ihracat gelirleri düşer.
- Bütçe açığı daha fazla artacağında giderleri karşılamak için dış borçlanma artar.

➤ Enflasyonun Sosyal Sonuçları

- Refah düzeyi gittikçe düşer.
- Maaş ve ücretlerdeki artış yapılmaz.
- Bunların sonucu olarak toplumda gelir dağılımı bozulmakta, eşitlik ve sosyal adaletten uzak, huzursuz ve sağlıksız bir toplum oluşmaktadır.

2.6.4. Enflasyonla Mücadele Yolları

Enflasyonla mücadele edilmek istendiğinde, ya toplam talebi kısmak ya da toplam arzı artırmak gerekmektedir.

Resim 2.6: Ülkemizin büyüme hızı

1. Toplam arzı arttırmaya yönelik politikalar izlenmelidir. Bu politikalar şunlardır:
 - a) Yatırımlardan alınan vergiler indirilmeli ve teşvikler getirilmelidir.
 - b) Sıkı para politikalarıyla, toplam talebi azaltacak tedbirler alınmalıdır.
 - c) Maliyet enflasyonu söz konusu ise, işçi ücretlerinin dondurulması sağlanmalıdır.
2. Toplam talebi kısmağa yönelik politikalar izlenmelidir.
 - a) Merkez Bankası piyasadaki para arzını çekmelidir.
 - b) Tüketim üzerinden alınan vergi oranlarının yükseltilmesi, kişisel gelirleri azaltarak toplam talebi sınırlandıran bir politikadır.

Enflasyonu önleyebilmek için öncelikle enflasyona neden olan yapısal sorunların çözülmesi gerekmektedir. Bunun için **devletin, firmaların ve tüketicilerin** üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Tarafların görevlerini maddeler halinde sayarsak;

- **Devletin görevleri:**
 - Gelirler ve giderleri arasındaki fark fazla olmamalıdır.
 - Uygun para politikası izlenmelidir.
 - Devlet kuruluşlarının zararları hazineden karşılanmamalıdır.
 - Gereksiz personel çalıştırılmamalıdır.
 - Döviz dar boğazına düşülmemeli, ihracatı artırmak amacıyla devalüasyona gidilmemelidir.
 - Devlet harcamaları gereksiz artırılmamalıdır.

- **Firmaların görevleri:**
 - Verim artırıcı tedbirler alınırken, aşırı kâr yapılmamalıdır.
 - Ücret artışları, üretim ve verimdeki artışlar oranında yapılmalıdır.
 - Vergiler gerçeği yansıtmalı ve zamanında ödenmelidir.
 - Rekabete ayak uydurulmalıdır.
 - Verimsiz yatırımlara yer verilmemelidir.

- **Tüketicilerin görevleri:**
 - Gelir ve gider dengesini kurmalı, aşırı ve gösterişe yönelik tüketime yönelmemelidir.
 - Bilinçli tüketici olmalı, alışveriş kurallarını bilmelidir.
 - Tasarruflarını artırmaya çalışmalıdır.

2.6.5. Enflasyon Oranının Hesabı

Ülkeler her ay düzenli olarak bazı verileri baz alarak enflasyon oranlarını hesaplayarak kamu oyuna açıklarlar. Böylece enflasyon oranına göre piyasalar şekillenir. Enflasyonun hesabında fiyat endeksleri dikkate alınır. Enflasyonu ülkemizde Türkiye İstatistik Kurumu hesaplamaktadır.

2.6.6. Fiyat Endeksleri

Her ülkede enflasyon oranını belirlemek için çeşitli ürünlerin aylık fiyat değişimleri baz alınarak hesaplanır. Ertesi ay aynı ürünlerin fiyat değişimleri (endeksleri) bir önceki aya göre tekrar hesaplanır. Ülkemizde en çok kullanılan ürün fiyat endeksleri, tüketici fiyat endeksi (TÜFE), üretici fiyat endeksi(ÜFE) ve toptan eşya fiyat endeksi (TEFE) dir.

Aşağıdaki tablolar ülkemizde Mart 2006 ayında üretici fiyat endeksinde gerçekleşen fiyat artışlarının ne kadar olduğunu göstermektedir.

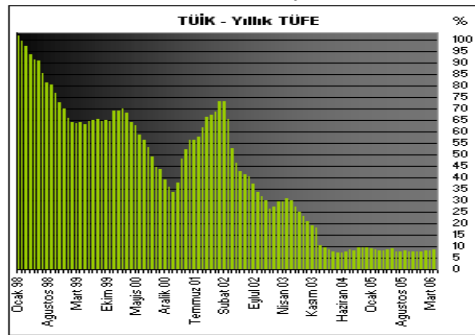
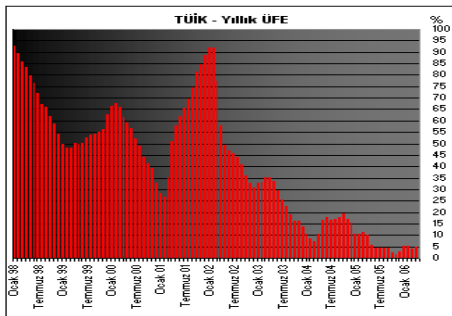
ÜRETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ MART / 2006

2006 yılı Mart ayında 2003=100 Temel Yıllık Üretici Fiyatları Genel Endeksi'nde bir önceki aya göre %0,25, bir önceki yılın Aralık ayına göre %2,48, bir önceki yılın aynı ayına göre %4,21 ve on iki aylık ortalamalara göre %4,49 artış gerçekleşmiştir.

	Mart 2006 (2003=100)	Mart 2005 (2003=100)
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,25	1,26
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	2,48	0,96
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	4,21	11,33
(01.04.2005-31.03.2006 / 01.04.2004-31.03.2005) Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı (%)	4,49	15,03

2006 yılı Mart ayında endekste kapsanan toplam 762 maddeden; 271 maddenin ortalama fiyatlarında değişim olmazken, 283 maddenin ortalama fiyatlarında artış, 208 maddenin ortalama fiyatlarında ise düşüş gerçekleşmiştir.

Tablodaki veriler aşağıdaki gibi grafikleştirildiğinde üretici ve tüketici fiyat endeksi 1998 yılına göre en çok 2002'de devam etmiş, Ocak 2006'da en az seviyesine inmiştir.

Tüketici fiyat endeksinin grafiğine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

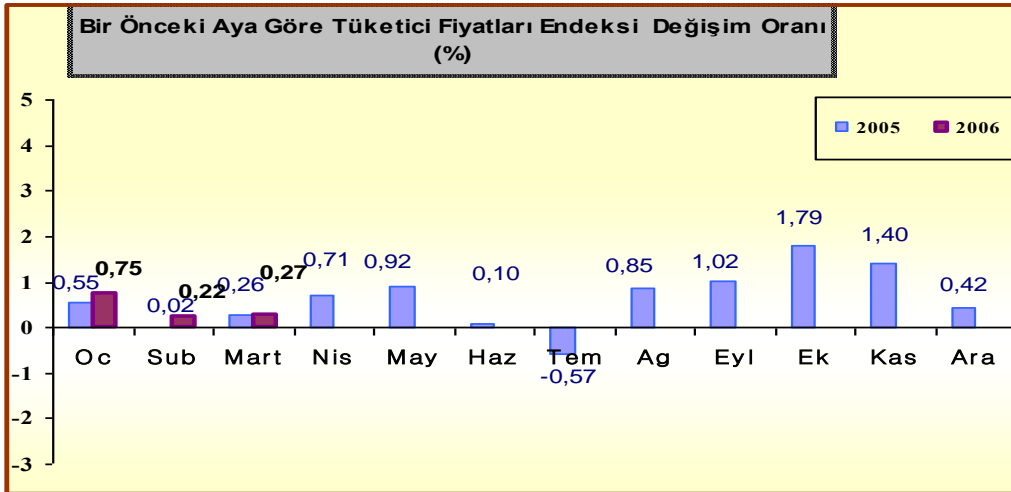
TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

MART / 2006

2006 yılı Mart ayında 2003=100 Temel Yıllık Tüketici Fiyatları Genel Endeksi'nde bir önceki aya göre %0,27, bir önceki yılın Aralık ayına göre %1,25, bir önceki yılın aynı ayına göre %8,16 ve on iki aylık ortalamalara göre %8,05 artış gerçekleşmiştir.

	Mart 2006 (2003=100)	Mart 2005 (2003=100)
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	0,27	0,26
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	1,25	0,83
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	8,16	7,94
(01.04.2005-31.03.2006 / 01.04.2004-31.03.2005) Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı (%)	8,05	8,40

2006 yılı Mart ayında endekste kapsanan toplam 442 maddeden; 65 maddenin ortalama fiyatlarında değişim olmazken, 201 maddenin ortalama fiyatlarında artış, 176 maddenin ortalama fiyatlarında ise düşüş gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafik bu durumu daha güzel özetlemektedir.

Ana Harcama Gruplarına Göre Tüketici Fiyatları Endeksi ve Değişim Oranı (%) (2003=100)

Aşağıdaki tablo çeşitli içeceklerin hesaplama yapılırken hangi alanlarda yer aldığını gösteren tabloyu inceleyiniz.

Ana harcama grupları	Harcama Grubu Ağırlıkları	Bir önceki aya göre değişim oranı (Mart 2006)	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (Mart 2006/Aralık 2005)	Bir önceki yılın aynı aya göre değişim oranı (Mart 2006/Mart 2005)	Oniki aylık ortalamalara göre değişim oranı (01.04.2005-31.03.2006 / 01.04.2004-31.03.2005)	Endeks (Mart 2006)
TÜRKİYE	100,00	0,27	1,25	8,16	8,05	124,18
Gıda ve alkolsüz içecekler	27,68	1,30	5,10	7,94	5,09	122,00
Alkollü içecekler ve tütün	5,62	0,15	4,82	31,25	19,20	163,44
Giyim ve ayakkabı	8,28	-2,92	-16,47	-2,37	2,45	97,33
Konut	16,29	0,60	3,13	10,76	10,47	130,00
Ev eşyası	6,89	-0,43	-1,68	2,23	6,18	114,65
Sağlık	2,54	0,37	1,69	0,23	2,43	113,64
Ulaştırma	10,48	0,14	1,82	8,58	13,61	129,67
Haberleşme	4,55	-0,76	0,89	2,29	2,19	106,82
Eğlence ve kültür	3,63	-0,83	-3,15	2,67	5,79	114,88
Eğitim	2,41	0,15	0,16	8,24	11,06	140,91
Lokanta ve oteller	6,74	0,78	3,02	12,61	14,47	145,56
Çeşitli mal ve hizmetler	4,89	0,20	3,33	13,02	8,16	129,59

2.6.7. Türkiye’de Enflasyon

Resim 2.7: Enflasyonun basına yansımaları

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemiz kendi ihtiyaçlarını kendi kaynakları ile karşılayabilmekte idi. Dünyanın siyasi ve ekonomik yapısında meydana gelen koşullar yeni harcamaların yapılmasını gerektirmiştir.

II.Dünya Savaşı girdi maliyetlerinin ve harcamaların artmasına sebep olmuştur. Türkiye ilk defa bu dönemde enflasyon ile karşılaşmıştır. Enflasyon ile Ocak 1940 yılında çıkartılan “Milli Koruma Kanunu” ile mücadeleye edilmeye başlanmış ancak alınan kararlar tam aksine enflasyonu artırmıştır.

1950’li yıllarda Türkiye birçok uluslararası ekonomik, askeri ve siyasi örgütlenmeler içerisinde yer almıştır. Bu örgütler, Marshall yardım programı, İMF (Uluslararası Yardım Fonu), ECO (Ekonomik İş Birliği Örgütü), NATO, gibi

1960’lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı kurularak ilk defa planlı kalkınma programı yapılmış ve 1963 yılında uygulanmıştır. 2006 yılında VIII. ci plan dönemi yürürlüktedir. Türkiye çeşitli tarihlerde zaman zaman krizler ve devalüasyonlar yaşamıştır. Alınan tedbirlere rağmen enflasyon önlenememiş sorun artarak günümüze kadar gelmiştir. Halen ülkemizde enflasyon ile ilgili tedbirler alınmaya çalışılmaktadır.

Enflasyonun düşürülmesi için ülkemizde uygulanması gereken politikaları şöyle özetleyebiliriz.

- KİT açıkları azaltılmalı, mümkünse KİT’ler özel sektöre devredilmeli
- İhracat teşvik edilerek döviz gelirleri artırılmalı
- KİT’lerde ve kamuda eleman istihdamı denetim altına alınmalı
- Memur ve işçi ücret artışları sınırlandırılmalı
- Ülkede üretim ve istihdam artışı meydana getirilmeli
- Denk bütçe politikası uygulanarak borçlanma azaltılmalıdır.

Ülkemizde enflasyon oranları, Türkiye İstatistik Kurumu, Hazine Müsteşarlığı ve İstanbul Sanayi Odası tarafından aylık ve yıllık olarak hesaplanmaktadır. Aşağıdaki tablo ülkemizde 2005 yılına göre 2006 yılında Nisan ve Mart aylarında gerçekleşen enflasyon verileri karşılaştırılmalı olarak verilmiştir, inceleyiniz.

Enflasyon	En Son Nisan 2006	Geçen Aya Göre	Geçen Ay Mart 2006	Geçen Yıla Göre	1 Yıl Önce Nisan 2005	
TÜİK	ÜFE Aylık	% 1.9389		% 0.2480	↓	% 1.2056
	ÜFE Yıllık	% 4.9622	↓	% 4.2072	↓	% 10.1659
	TÜFE Aylık	% 1.3368	↑	% 0.2725	↑	% 0.7142
	TÜFE Yıllık	% 8.8299	↑	% 8.1613	↑	% 8.1790
İTO	ÜFE Aylık	% 1.1992	↓	% 0.1660	↑	% 1.1761
	ÜFE Yıllık	% 5.0006	↑	% 4.9766	↓	% 5.9965
	TÜFE Aylık	% 1.0889	↓	% 0.1373	↓	% 2.0397
	TÜFE Yıllık	% 10.7512	↓	% 10.6978	↑	% 6.8113

2.7. Devalüasyon (Kur Ayarlaması)

Enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde para arzı ülkedeki toplam kıymetlerden çok fazladır. Normalde ülkenin toplam kıymetleri kadar paranın piyasada olması gerekir. Merkez Bankası karşılığı olmayan miktarda para basar. Karşılıksız basılan para yüzdesi kadar paranın değeri düşürülür. Devalüasyon yapılarak para arzı ve kıymet bedeli birbirine eşitlenir. Bu durumda yerli para değer kaybederken yabancı paraların değeri artacaktır.

Devalüasyon: Milli paranın değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesidir. Para biriminin değerini düşüren ülke, diğer paralara göre kendi parasının paritesini değiştirmiş olacaktır. Yabancı paralar ile ilgili bir kaç deyim açıklayalım.

Parite: Bir para biriminin başka bir para birimi arasındaki dönüşüm oranına denilir. Örneğin 1 dolar, 1,3 euroya eşittir.

Döviz; Ülke parası dışında kalan yabancı paralara denir.

Kur: Bir paranın başka bir para cinsinden değeridir.

Revelüasyon: Milli paranın değerinin yabancı paralar karşısında yükseltilmesidir.

Yapılan devalüasyonun ekonomiye dengeye ulaştırabilmesi için aşağıdaki ekonomik koşulların mevcut olması gerekir.

- Diğer ülkelerin, karşı devalüasyon yapmamaları gerekir.
- Enflasyonun düşürülmüş olması gerekir.
- İhraç malları, talebi artıran ürünler olmalıdır.

2.7.1. Devalüasyonun Nedenleri

- İhracatı arttırmak, özendirmek ve avantajlı hale getirebilmek için devalüsyona gidilir.
- Yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatları artarsa, yabancı paraların satın alma gücünde aynı oranda artırılması için devalüsyona gidilir.
- Enflasyonun kontrol altında tutulmadığı dönemlerde, Uluslararası Para Fonunun (İMF) baskısıyla devalüsyona gidilir.

2.7.2. Devalüasyonun etkileri

- İhracat artarken, ithalat azalır.
- Dış ticaret açığı azalır.
- Artan ihracat ile ülkenin milli geliri artmış olur.

2.7.3. Türkiye’de Devalüasyon

II. Dünya Savaşından sonra enflasyonun artarak devam etmesi bir türlü düşürülemediği için zaman zaman Türk Lirasının değerini düşürmüştür.

7 Eylül 1947’de ilk olarak büyük oranda devalüasyon gerçekleşmiştir. Türk Lirası % 114 oranında değer kaybına uğramıştır. Bu tarihten sonra sürekli devalüasyonlar yaşayan ülkemizde sorun çözülemediği için 1 Ocak 1981’ den itibaren döviz kurları, T.C. Merkez Bankası günlük kur ayarlamaları ile piyasaları düzenlemiştir.

Günümüzde ise bu politikadan vazgeçilmiş yabancı paraların kur ayarlamaları Merkez Bankasından alınarak piyasalara bırakılmıştır. Piyasa koşullarına göre kurların günlük alış ve satış bedelleri belirlenmektedir. Bu uygulamaya serbest kur politikası denmektedir.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Paranın özelliklerini sayınız.	➤ Elinizdeki bir madeni parayı ve kâğıt parayı karşılaştırınız. ➤ Alışveriş sırasında para size hangi kolaylıkları sağlıyor. ➤ Basın yayın kuruluşlarında açıklanan para politikaların takip ediniz.
➤ Enflasyonun nedenlerini belirleyiniz.	➤ Ülkemizde enflasyon oranları her ay açıklanıyor. Bu oranlar ile fiyatlardaki değişimleri karşılaştırınız.
➤ Enflasyon ile mücadelede üzerinize düşen görevleri belirleyiniz.	➤ Bilinçli tüketicinin özelliklerini, bilinçli üretim faaliyetlerini çevrenizdeki bireylere sorunuz. ➤ Ülkemizin doğal kaynaklarını belirleyiniz.
➤ Devalüasyonun nedenlerini araştırınız.	➤ 2001 yılında yapılan devalüasyonu büyüklerinize ve şirketlere sorarak nedenlerini belirleyiniz.
➤ Türkiye’de enflasyonun etkilerini sıralayınız.	➤ Çevrenizdeki yakınlarınızdan ve şirketlerden enflasyonun onların iş ve sosyal hayatlarını nasıl etkilediğini sorabilirsiniz.
➤ Türkiye’de devalüasyonun etkilerini sıralayınız.	➤ 2001 yılında devalüasyonun sonunda bireylerin neler yaşadığını ve piyasalarda neler olduğunu sorarak belirleyiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. ÖLÇME SORULARI

- Aşağıdakilerden hangisi paranın fonksiyonu değildir?
A) Değişim aracıdır
B) Ortak bir değer ölçüsüdür.
C) Temsili paradır.
D) Değer biriktirme aracıdır.
- Aşağıdakilerden hangisi temsili para çeşidi değildir?
A) Kâğıt para
B) Banknot
C) Bozuk para
D) Hazine Bonosu
- Kağıt para basma yetkisina aittir.
- Taşınabilir, dayanıklı, bölünebilir, kabul görmeyapısal özellikleridir.
- Fiyatlar genel düzeyinin sürekli yükselmesinedenir.
- Merkez Bankasının piyasadaki para hacmini arttırıp azaltmada kullandığı araçlara araçları denir.
- Aşağıdakilerden hangisi bir ülkedeki para biriminin değerinin düşürülmesi işlemine verilen isimdir?
A) Enflasyon
B) Ucuzluk
C) Stagflasyon
D) Devalüasyon
- Milli paranın değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesine..... denir.
- Aşağıdakilerden hangisi enflasyondan korunmak için alınması gereken önlemlerden değildir?
A) Para arzını arttırmayıp, maliyetlerin azaltılması
B) Reeskont oranlarının arttırılması
C) Vergi oranlarının düşürülmesi,
D) Kamu harcamalarının kısılması
- Aşağıdakilerden hangisi devalüasyonun etkilerinden değildir?
A) İhracatın azalması, ithalatın artması
B) Dış ticaret açığının artması
C) Milli gelirin artması
D) İthalatın ucuzlaması

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt yaşadığınız sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrar inceleyiniz. Tüm sorulara doğru cevap verdiyseniz diğer faaliyete geçiniz.

B. PERFORMANS TESTİ

Aşağıda listelenen davranışları, davranışlarınızın her birinde uyguladıysanız evet, uygulamadıysanız hayır kutucuklarını işaretleyiniz.

MODÜL ADI: Faaliyet Alanını Seçmek	ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI:		
UYGULAMA FAALİYETİ: Para	SINIF VE NO:		
AÇIKLAMA: Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri EVET ve HAYIR kutucuklarına (X) işareti koyarak kontrol ediniz.			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Harçlığınızın ne kadar olduğunu belirlediniz mi?		
2.	Belirlediğiniz tutar ile ne kadar ürün ve bir yabancı para birimini (Dolar veya euro olabilir.) satın alabilirsiniz? O günün tarihini atarak bir kağıda yazdınız mı?		
3.	Bir ay sonra aynı para ile aynı malları ve yabancı para miktarını satın alabildiniz mi?		
4.	Alamadınız ise sebeplerini büyüklerinizden öğrendiniz mi?		
5.	Büyüklerinizden öğrendiğiniz sebepleri not ettiniz mi?		
6.	Notlarınızı modüldeki sebepler ile karşılaştırdınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Uygulama faaliyetinde kazandığınız davranışlarda işaretlediğiniz “EVET” ler kazandığınız becerileri ortaya koyuyor. ”HAYIR” larınız için ilgili faaliyetleri tekrarlayınız. Hepsi “EVET” ise bir sonraki öğrenim faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

AMAÇ

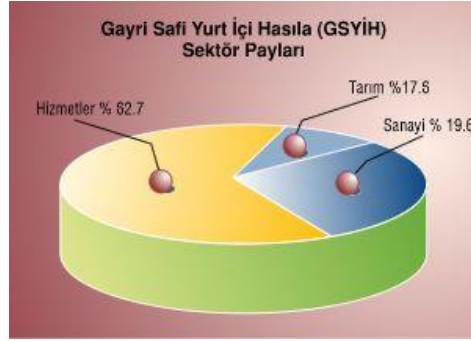
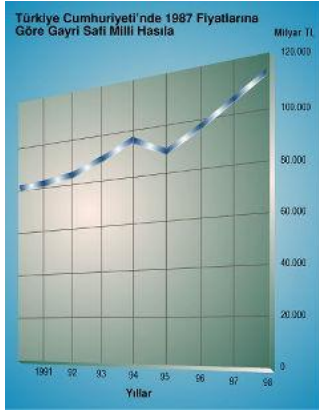
Bu öğrenme faaliyeti ile milli geliri hesaplayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

Bu faaliyet öncesinde yapmanız gereken öncelikli araştırmalar şunlardır:

1. Bir şirkete giderek milli gelir rakamlarının yüksek veya düşük çıkmasının kendilerini nasıl etkilediğini öğreniniz.
2. İnternette, Türkiye İstatistik Kurumu hakkında bilgi toplayınız.
3. Aile bireylerinizden milli gelir hakkında neler düşündüklerini sorarak aldığımız cevapları ve sonuçları arkadaşlarınız ile paylaşınız.

3. MİLLİ GELİR

Resim 3.1: Milli gelirimize ait grafikler

Ülkede yaşayanlar birlikte üretip birlikte tüketirler. Faaliyetler sonucu elde edilen gelir de birlikte bazı kurallara uyularak eşit olmasa da paylaşılır. Milli gelir ülke halkının bir yıl içinde elde ettikleri üretim miktarlarını ve bu zenginliklerin paylaşımını ifade eder.

3.1. Tanımı

Bilimsel anlamda milli gelir bir ülkede belli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin net parasal değeridir. Tanımdan da anlaşılacağı gibi milli gelir belirlenmiş bir dönem için hesaplanır. Bu süre genellikle bir yıldır.

3.2. Milli Geliri Etkileyen Faktörler

Milli geliri ülkedeki toplam tüketim, toplam tasarruf ve toplam yatırım tutarları belirler.

3.2.1. Tüketim Fonksiyonu

Birey için tüketim, aile fertlerinin gereksinim duydukları mal ve hizmetlerin satın alımı için yaptıkları harcamaların toplamıdır. Tüketim harcamaları öncelikle, o ekonomideki harcanabilir gelire bağlıdır.

Tüketimi etkileyen faktörler şunlardır:

- Kişinin toplam geliri
- Kişinin yaşam biçimi ve aile yapısı
- Kişinin edindiği alışkanlıkları
- Kişinin ileriye dönük kararları ve beklentileri
- Ülkenin ekonomik koşulları ve ekonomik veriler
- Ülkenin vergi ve para politikaları

3.2.2. Tasarruf Fonksiyonu

Elde edilen toplam gelirden ihtiyaçlar karşılandıktan sonra kalan miktara tasarruf denir. İnsanlar gelecekte oluşabilecek hastalık, kaza gibi belirsizliklerde çaresiz kalmamak için tasarruf yapmak isterler. Gelirin tüketilmeyen kısmı tasarrufları oluşturur. Tasarruf toplam harcamaların (harcamalar gelirden küçük olmak kaydı ile) toplam gelirden çıkarılması ile hesaplanır. Harcamaların gelirden fazla olması borçlanma gibi kötü bir sonucu ortaya çıkarır. “Ayağını yorganına göre uzat.” bu durumu özetleyen en güzel ata sözüdür..

3.2.3. Yatırım Fonksiyonu

Yatırım, ekonomide belirli bir dönemde üretimde kullanılacak malzeme ve unsurların artırılmasına denir. Yeni fabrika kurmak, fabrikaya makine almak, yeni üretim yöntemi almak vb. yatırım faaliyetleri sonucunda ekonominin üretim kapasitesi artar.

Resim 3.2: Yatırımlar için gerekli finansman kaynağı

3.3. Mili Gelirin Hesaplanması

Üretim faaliyetleri sonucunda elde edilen gelirin hesaplanması işini Türkiye İstatistik Kurumu piyasadan aldığı fiyatlara göre hesaplar. Yapılan hesaplamalardan % 100 doğru sonuç yerine yaklaşık sonuçlar elde edilir. Elde edilen sonuçlar önemlidir. Üretici, tüketici ve devlet yaklaşık olarak hesaplanan sonuçlara göre, yatırım faaliyetlerine yön verirler.

Hesaplamalarda farklı yollar tercih edilebilir. Türkiye İstatistik Kurumu milli geliri kendi içindeki kurallara göre belirler. Kullanılan hesaplama yolları; üretim yöntemi, gelir yöntemi ve harcama yöntemi olmak üzere üçe ayrılır.

3.3.1. Üretim Yöntemiyle Milli Gelir Hesabı

Resim 3.3: Üretim faaliyetlerinden kesitler

Bu yöntemin hareket noktası, bir ülkede bir yılda üretilen mal ve hizmetlerin parasal değerlerinin hesaplanmasıdır. Bu mal ve hizmetlerin fiyatları, o yılın piyasalarından elde edilir. Hesaplamayı aşağıdaki gibi formüle edebiliriz;

Tarımsal Üretim+Sanayi Üretimi+Hizmet Üretimi=Brüt Milli Gelir(Gayri Safi Milli Hasıla)

Gayri Safi Milli Hasıla (+) veya

(-) Dış Ticaret Farkı Gelir veya Gideri = Gayri Safi Yurt İçi H.

Gayri Safi Milli Gelir – Amortismanlar = Safi Milli Hasıla (Net Milli Gelir)

Safi Milli Hasıla – Dolaylı Vergiler = Milli Gelir Elde edilir.

Sizlerden örnek hesaplamalar istenmeyecektir. Önemli olan milli gelir rakamlarının hangi alanlarda ve niçin hesaplandığını anlamanızdır. Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz.

GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA VE GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA
IV. DÖNEM: EKİM, KASIM, ARALIK / 2005

Üretim yöntemine göre Gayri Safi Milli Hasıla özet sonuçları

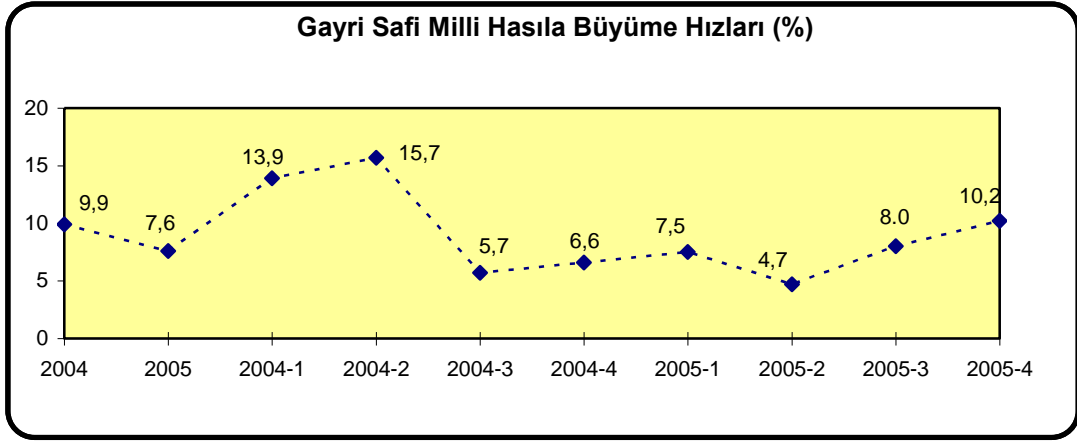
Dönem	Cari fiyatlarla GSMH (YTL)	Gelişme hızı %	Cari fiyatlarla GSMH (000 000 ABD \$)	Gelişme hızı %	Sabit fiyatlarla GSMH (YTL)	Gelişme hızı %
II	109 508 530 638	14,5	80.232	22,1	34 280 335	4,7
III	149 455 718 500	12,1	111.361	22,3	45 231 363	8,0
IV	132 933 713 582	11,2	97.974	18,8	36 412 065	10,2
2005 Yıllık	486 401 032 274	13,4	360.876	20,5	145 650 603	7,6

Dönem	Cari fiyatlarla GSYH (YTL)	Gelişme hızı %	Cari fiyatlarla GSYH (000 000 ABD \$)	Gelişme hızı %	Sabit fiyatlarla GSYH (YTL)	Gelişme hızı %
II	110 219 504 033	15,0	80.758	22,7	34 747 900	5,5
III	149 444 749 943	11,9	111.353	22,1	45 450 941	7,7
IV	132 862 718 656	10,8	97.919	18,3	36 598 903	9,5
2005 Yıllık	487 202 362 279	13,2	361.470	20,3	146 780 723	7,4

Üretim yöntemine göre Gayri Safi Yurtiçi Hasıla özet sonuçları yukarıda verilmiştir.

- Tabloda Devlet İstatistik Enstitüsü üretim artışını 3'er aylık dönemlere göre hesapladıktan sonra yıllık toplamı almıştır.
- Toplam ülke dışı ve ülke içi gelirlerimiz GSMH toplamı bir önceki yıla göre 2005 yılında % 13,4 büyümüştür.
- Ülke içinde elde edilen toplam gelirimiz GSYİH % 13,2 oranında büyümüştür.

Toplam milli gelirdeki büyümeyi grafik yardımı ile daha rahat görebiliriz.

3.3.2. Gelir Yöntemiyle Milli Gelirin Hesabı

Bu yöntemde belirli bir dönemde üretim faktörlerinin üretimden aldığı paylar toplanır.

Ücret Gelirleri+Kira Gelirleri+Faiz Gelirlere+Elde Edilen Karlar= Milli Gelir

Bulanan milli gelire sırası ile vergiler, yıpranma payları ve ithalat–ihracat farkları ilave edildiği zaman gayri safi milli hasıla rakamına ulaşılır.

3.3.3. Harcama Yöntemiyle Milli Gelir Hesabı

Ülkede her kesimin yaptığı harcamalar toplamı belirlenerek hesaplanır.

Özel Kesim Harcamaları+Kamu Kesimi Harcamaları+Yatırım Harcamaları=GSMH

3.4. Milli Gelirin Üretim Faktörleri Arasında Dağılımı

Milli gelir, üretim faktörlerini elinde bulunduranlar arasında rant, ücret, faiz ve kâr olarak paylaşılır. Üretim faktörlerinin paylaşımı ekonominin genel yapısına ve uygulanan politikalara bağlı olarak farklı oranlarda gerçekleşir. Elde edilen paylar;

<u>Üretim faktörleri</u>	<u>Aldığı pay</u>
Tabiat (toprak, arazi)	Rant
Emek	Ücret
Sermaye	Faiz
Girişimci	Kar

Ülkelerin milli gelir dağılımı, bölgeler arasındaki coğrafi farklılıklarla yakından ilgilidir. Doğal kaynakları, doğa özellikleri, iklim gibi nedenler bölgenin gelişmesini etkilemektedir. Gelişmemiş bölgeler milli gelirden daha düşük pay almaktadırlar. Üretim faktörlerinden alınan payın mümkün olduğu kadar eşitlenebilmesi için geri kalmış yörelerin yatırım teşvikleri, sübvansiyonlar (destekleme alımları), vergi politikaları ve özel kalkınma programları ile desteklenmesi gereklidir.

3.4.1. Rant

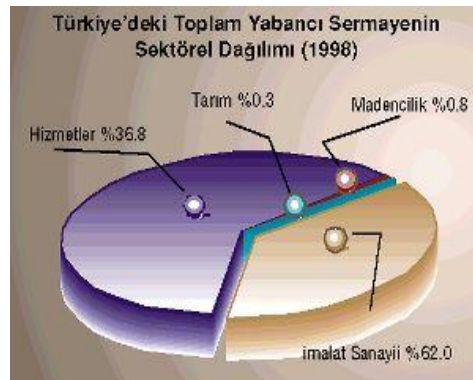

Resim 3.4: Doğadaki toprak kaynağı

Rant, üretimde kullanılan tabiat faktörünün karşılığında elde edilen gelir payıdır. Rant, ücret ve faiz gibi önceden belirlenen bir kıymettir. Rantın varlığını toprak ve toprağın kıt olması ortaya çıkarır. Düşünün herkese yetecek kadar arazi olsa o araziye kimse almaya ihtiyaç duymayacaktır. Ancak arazinin az olmasıyla, o araziye kullanacakların da bir bedel ödemesi gerekecektir. Ödenen bu bedel, ödeyen açısından gider, alan açısından gelir olarak nitelendirilir.

Rantlar elde edildikleri tabiat kaynağına göre isim alırlar. Örneğın, verimli toprak rantına diferansiyel rant, arazisi ürün pazarına yakın olanların bu yakınlıktan dolayı aldıkları ranta mevki rantı, toprağında maden olanların elde ettiği ranta maden rantı, şehirde arazisi olupda bundan elde edilen gelire şehir rantı denir. Rantın çeşitlerini toprak türüne göre çeşitlendirmek mümkündür.

3.4.2. Faiz

Resim 3.5: Finansın kaynağı

Bina, makine teçhizat gibi sermaye gerektiren üretim yöntemlerinin yaygınlaşması, sermayeyi kullanmak için katlanılan maliyeti de arttırmıştır. Sermayenin belli bir süre kullanımı sonucu ödenen bedele faiz denilir. Faiz yüzde (%) olarak ifade edilir ve genellikle yıllık hesaplanır. Faiz oranı yükselirse kişilerin tasarruf yapmaları teşvik edilmiş olur. Sermayenin kaynağı tasarruflar olduğu için faizlerin yükselmesi, sermaye birikimini olumlu yönde etkiler. Ancak, tasarrufların verimli hale gelmesi yatırımlara dönüştürülmesiyle mümkündür.

➤ **Faiz Çeşitleri**

- **Banka faizi:** Bankalar tarafından toplanan mevduata ödenen ve verilen krediler karşılığında alınan paralardır. Faiz oranı vade ve tutarlara göre değişebilir.
- **Basit ve bileşik faiz:** Ana para tutarı sabit tutularak hesaplanan faize basit faiz, her dönemin faiz tutarı ana paraya eklenerek hesaplanan faiz, bileşik faizdir.
- **Kanuni faiz:** Yerine getirilmeyen sözleşme hükümleri, borç-alacak ilişkileri için yasal olarak hesaplanması gereken faiz oranıdır.
- **Piyasa faizi:** Piyasadaki para arz ve talebine göre uygulanan faiz oranıdır.

3.4.3. Ücret

Resim 3.6: Çalışanlar

İş gücünün (Emeğin) karşılığı olarak ödenen paraya denir. Ücret, emeğin geliridir. Ücretin hangi esaslara göre hesaplanacağı tarafların anlaşmasına bağlıdır. Zaman birimine, parça başına, götürü veya yüzde esasına göre ücret belirlenebilir. İş Kanununa göre, ücret ödeme dönemi en fazla bir ay olarak belirlenmiştir.

Asgari ücret: Asgari ücret yönetmeliğine göre şöyle tanımlanmıştır: İşçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, ulaşım, sağlık ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari (en az) düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir.

3.4.4. Kar

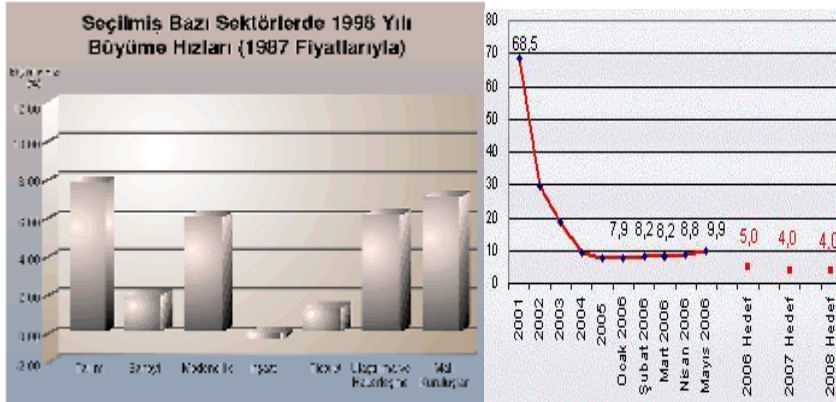

Resim 3.7: Mütteşebbis

Girişimci doğadaki üretim faktörlerini gelir elde etmek için bir araya getirerek üretim yapan kişilere denir. Girişimci üreteceği ürün için yapacağı masrafları ve o ürünü sattığında ne kadar gelir sağlayacağını önceden hesaplar. Yapılan hesapta her zaman için ürün maliyetinin ürün satış gelirlerinin altında kalması gerekir. Yoksa işletmeci (Mütteşebbis) zarar edecektir. O halde kar mütteşebbisin toplan satışlarından, üretim faktörlerinin karşılığında ödediği ücret, faiz ve rantın çıkarılması ile hesaplanır. Kar yok ise girişimcide yok demektir.

3.5. Türkiye’de Milli Gelir

Devlet milli gelirin bir kısmını vergi olarak almakta ve karşılığında da büyük boyutlarda harcama yapmaktadır. İşte bu harcamalara "kamu harcamaları" denir. Kamu harcamalarının bir kısmı memur aylıkları gibi devlet çarkının dönmesinde kullanılan harcamalardır ki biz bunlara "cari harcamalar" diyoruz. Bunun dışında demir yolu, baraj vs. yapımında kullanılan harcamalara "yatırım harcamaları"; yoksul, kimsesiz ve yaşlılara karşılıksız yapılan ödemelere ise "transfer harcamaları" denir. Devlet harcamaları milli gelirin daha yüksek bir düzeyde dengeye gelmesine yol açmaktadır.

Resim 3.8: Ülkemizin çeşitli yıllardaki büyüme hızı

Bilindiđi gibi ekonominin denge şartlarından biri tasarruf yatırım eşitliğidir. Bu durumda devlet harcamaları da toplam vergilere eşit olacaktır. Devlet harcamasının vergilerden fazla olması devlet bütçesinin açık verdiğini gösterir ve enflasyona neden olabilir.

Türkiye'nin milli geliri, ekonomik gelişmelere paralel olarak artmaktadır. 1927 yılından bu yana milli gelir tahminleri yapılmaktadır. Türkiye'nin milli geliri tarım, sanayi, hizmet sektörü ile dış ekonomik ilişkilerden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır.

Ülkede bir yıl içinde gerçekleştirilen üretimi ifade eden GSMH, ülkenin üretim gücünün bir göstergesidir. Sabit fiyatlarla hesaplanan GSMH'nin bir yıldan diğer yıla olan artış yüzdesine, ekonominin büyüme hızı denilmektedir.

Ekonomide büyüme hızını kısa ve uzun vadede etkileyen etkenler vardır. Bunları řu şekilde sıralayabiliriz:

- İklim koşullarının iyi olması tarımsal üretimi artırır.
- Yatırımların aksatılmaması tüm sektörlerde üretimi artırır.
- Fiyatların ve faiz oranlarının artışı GSMH'yi olumsuz etkiler.
- Ekonomik ve siyasi krizler, grev ve lokavt gibi olaylar GSMH'yi olumsuz etkiler.
- Teknolojik gelişmelerin yakından izlenmesi ve ekonominin iyi idare edilmesi milli geliri olumlu etkiler.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Ailenizin toplam gelir ve giderlerini belirleyiniz.	➤ Ebeveynlerinizden bu konuda bilgi alınız. Bilgilerinizi not ediniz.
➤ Ülkemizin gelirlerini tespit ediniz.	➤ Ülkemizin toplan gelirlerini internetten öğrenerek not ediniz.
➤ Milli gelir rakamlarını basından takip ediniz.	➤ Sizin yaşadığınız bölge geçen sene milli gelirden ne kadar pay almış öğrenerek not ediniz.
➤ Üretim faktörlerinin milli gelir içindeki payını tespit ediniz.	➤ Emek, tabiat, sermaye ve müteşebbis gelirlerini milli gelir verilerinden karşılaştırarak not ediniz.
➤ Kişi başına düşen gelir miktarını takip ediniz.	➤ Türkiye’de ortalama bir kişi başına düşen milli gelir geçen yıl ne kadardır. Öğrenerek not ediniz.
➤ Gelir dağılımı şirketleri hangi yönden etkiler, tespit ediniz.	➤ Bir işletme açacak olsanız hangi bölgede açarsınız? Milli gelirden alınan pay şirketinizi etkiler mi? Etkilerini not ediniz ve öğretmeniniz ile paylaşınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A. ÖLÇME SORULARI

Aşağıdaki çoktan seçmeli ve boşluk doldurma sorularını cevaplandırarak öğrendiklerinizi değerlendiriniz.

1. Bir ülkede belli bir dönemde elde edilen mal ve hizmetlerin net parasal tutarına.....denir.
2. Bir ekonomide milli gelirin nüfus miktarına bölünmesi ile bulunan gelire..... denir.
3. Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi doğrudur.
A) Emek-rant
B) Toprak-rant
C) Sermaye-faiz
D) Girişimci-kâr
4. Milli gelir hangi yöntemlerle hesaplanır?
A) Üretim- faiz –fonksiyonel
B) Harcama-gelir- üretim
C) Üretim-gelir- kar
D) Gelir-gider- harcama
5. Bir semtteki ev kirası ucuz iken başka bir semtteki kiranın pahalı olması halinde aradaki gelir farkına rant denir.
6. Safi yurt içi hasıladan, vasıtalı vergileri çıkardığımızda bulduğumuz gelir.....dır.
7. Bir ülke vatandaşları tarafından sahip oldukları üretim faktörleri kullanılarak, belli bir dönemde yurt içinde ve yurt dışında üretilen mal ve hizmetlerin toplam parasal değerine.....denir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarı ile karşılaştırınız. Doğru cevap sayınızı belirleyerek kendinizi değerlendiriniz. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt yaşadığınız sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrar inceleyiniz. Tüm sorulara doğru cevap verdiğinizde aşağıdaki modül değerlendirme sorularını cevaplandırınız.

B. PERFORMANS TESTİ

Aşağıda listelenen davranışları, davranışlarınızın her birinde uyguladıysanız evet, uygulamadıysanız hayır kutucuklarını işaretleyiniz.

MODÜL ADI: Faaliyet Alanını Seçmek		ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI:	
UYGULAMA FAALİYETİ: Milli Gelir		SINIF VE NO:	
AÇIKLAMA: Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri EVET ve HAYIR kutucuklarına (X) işareti koyarak kontrol ediniz.			
Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Ailenizin toplam gelir ve giderlerini Belirlediniz mi?		
2.	Ülkemizin gelirlerini belirlediniz mi?		
3.	Ülkemizde geçen yıl kişi başına düşün milli gelir tutarını belirlediniz mi?		
4.	Milli gelirimizin hangi rakamlardan oluştuğunu belirlediniz mi?		
5.	Ülkemiz gelirlerinin her yıl değişip değişmediğini belirlediniz mi?		
6.	Ülkemizin diğer ülkelere göre ekonomik durumunu belirlediniz mi?		

DEĞERLENDİRME

Uygulama faaliyetinde kazandığınız davranışlarda işaretlediğiniz “EVET” ler kazandığınız becerileri ortaya koyuyor. ”HAYIR” larınız için ilgili faaliyetleri tekrarlayınız. Hepsini “EVET” ise bir sonraki öğrenim faaliyetine geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları cevaplandırarak kontrol ediniz.

1. Ürün fiyatlarını aşağıdakilerden hangisi belirlemez?
A) Arz miktarı
B) Talep miktarı
C) Piyasalar
D) Canlılar
2. Aşağıdakilerden hangisi talebin özelliklerinden değildir?
A) Değişkendir
B) Belirli bir piyasa olmalı
C) Satılma gücü ile desteklenmeli
D) Satın alma isteğinin olması
3. Malın fiyatı ile üretim miktarı doğru orantılı olarak artar. Bu kanunadenir.
4. Bir malın alıcılarıyla satıcıları arasında iletişimi sağlayan, her türlü teknik imkâna sahip organizasyonlara, denir.
5. Bir mal veya hizmetin birim değişim değerini ölçen aracadenir.
6. Fiyatı yükselen mala talep azalırken, fiyatı düşen mala talep artar. Bu kanuna denir.
7. Aşağıdakilerden hangisi paranın fonksiyonudur.
A) Değişim aracıdır.
B) Herkes taşır.
C) Kıymetsiz kâğıttır.
D) Çok değerlidir.
8. Merkez Bankasının piyasadaki para hacmini artırıp azaltmada kullandığı araçlara araçları denir.
9. Ülkedeki toplam kıymetlerin toplam değerinin, piyasadaki para arzından az olmasının sonucu hangi ekonomik olay ortaya çıkar?
A) Devalüasyon
B) Enflasyon
C) Stagflasyon
D) Hiperflasyon

10. Aşağıdakilerden hangisi devalüasyonun etkilerinden **değildir**?
A) İhracatın azalması, ithalatın artması,
B) Dış ticaret açığının artması
C) Milli gelirin artması
D) İthalatın ucuzlaması
11. Aşağıdakilerden hangisi üretim faktörlerinden alınan pay **değildir**?
A) Gelir
B) Rant
C) Faiz
D) Kâr
12. Arz talep eğrisinin kesiştiği noktada oluşur?

DEĞERLENDİRME

Yaptığınız değerlendirme sonucunda eksikleriniz varsa öğrenme faaliyetlerini tekrarlayınız.

Modülü tamamladınız, tebrik ederiz. Öğretmeniniz size çeşitli ölçme araçları uygulayacaktır. Öğretmeninizle iletişime geçiniz.

B. PERFORMANS TESTİ

Bu modülde kazandığınız yeterlikleri aşağıdaki kriterlere göre değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri		Evet	Hayır
1.	Kendi seçtiğiniz üç ürünün fiyatlarını marketlerden araştırıp tarih atarak yazdınız mı?		
2.	Listenizdeki ürünlerin pazarda bulunma bolluk ya da azlığını belirlediniz mi?		
3.	Belirlediğiniz bir ürünün belirli bir zaman dilimine ait talep miktarı, arz miktarı ve birim fiyatlarını bilgisayarda grafik haline dönüştürdünüz mü?		
4.	Arz kanunu sizin seçtiğiniz ürünlerde geçerli midir?		
5.	Yaşadığımız yerde kullanılan gözle görünen ve görünmeyen piyasaları belirlediniz mi?		
6.	Arz ve talep eğrisi sizin ürün satın aldığınız pazar ve piyasalarda etkili oluyor mu?		
7.	Daha önce belirlediğiniz ürünlerin pazarları dolaşarak ayrı ayrı fiyatlarını ve alıcı talebini (az veya çok) belirlediniz mi?		
8.	Ülkemizdeki piyasa çeşitlerini basın yayın kuruluşlarından takip ediyor musunuz?		
9.	Kendi paranızı ve size sağladığı kolaylıkları belirlediniz mi?		
10.	Bankaları ziyaret ederek para alıp satmanın ekonomiye katkılarını öğrendiniz mi?		
11.	Enflasyonun etkilerini çevrenizdeki üretici ve tüketicilerden öğrendiniz mi?		
12.	Ülkemizde yaşanan devalüasyonları ve etkilerini büyüklerinizden öğrendiniz mi?		
13.	Ülkemizde en son hesaplanan milli gelir rakamlarına ulaştınız mı?		
14.	Başka ülkelerdeki kişi başına düşen milli gelir rakamlarını internette aldınız mı?		
15.	İşletmelere hangi ekonomik verilere dikkat ederek faaliyetlerine başladıklarını sordunuz mu?		

DEĞERLENDİRME

Sorulara verdiğiniz cevap “EVET” ise modülünüzü başarı ile bitirdiniz. Cevaplarınız “HAYIR” ise notları yeniden gözden geçiriniz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1 CEVAP ANAHTARI

1	C
2	C
3	Arz Kanunu
4	Piyasa, Pazar
5	Tekel Piyasası (Monopolcü)
6	Fiyat
7	Arz Elastikiyeti
8	Talep Kanunu
9	Tam Rekabet Piyasası.
10	Tam Rekabet Piyasası

ÖĞRENME FAALİYETİ-2 CEVAP ANAHTARI

1	C
2	D
3	Merkez Bankası
4	Para
5	Enflasyon
6	Para Politikası
7	D
8	Develüasyon
9	C

ÖĞRENME FAALİYETİ-3 CEVAP ANAHTARI

1	Milli Gelir
2	Fert Başına Düşen Milli Gelir
3	C
4	B
5	Şehir Rantı
6	Yurtiçi Gelir
7	Gayri Safi Milli Hasıla

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	D
2	C
3	Arz Kanunu
4	Piyasa, Pazar
5	Para
6	Talep
6	A
7	Para Politikası
8	B
9	C
10	A
11	Fiyat

KAYNAKÇA

- Prof.Dr.DİNLER Zeynel, **İktisada Giriş**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2003.
- Prof.Dr.DİNLER Zeynel, **Mikroekonomi**, Ekin Kitabevi, Bursa 2002.
- Can Ayfer, **Yayımlanmamış Ders Notları**, Ankara 2006.
- Özdeğirmenci, Semra, **Yayımlanmamış Ders Notları**, Ankara 2006.
- LOBLEY Derek, **Ekonomi**, MEB1995.
- LOBLEY Derek, **Ticaret**, MEB 1995.
- Prof.Dr ARIKAN Rauf, **Ekonomi**, Tutibay Yayınları, Ankara, 2000.
- EREN Ercan, **Makroiktisat**, Avcı Yıl Basın Yayın, İstanbul, 2001.
- PARASIZ İlker,**Makroekonomi Teori ve Politika**,Ezgi Kitabevi,Bursa ,1998.
- ŞAHİN Hüseyin, **İktisada Giriş**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.
- ÜNSAL M. Erdal, **Makro İktisat**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2000.
- TÜİK Haber Bülteni, Sayı 59,60
- [alo.maliye.com/ ytl](http://alo.maliye.com/ytl)
- Ekonomik.tripod.com/ekonomik6.http
- www.ufuk.edu.tr/kutubweb/makroeko.htm
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı
- AKTAN C.C., S.Togay, U. Utkulu, **Nasıl Bir Para Sistemi**, İstanbul, İMKB Yayını, 1998.